

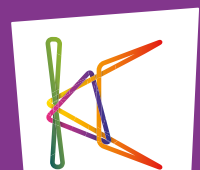
NAOBERSCHAP & (GAIN) KUNST

Reflectie op de ondersteuning van
amateurkunstgroepen in Drenthe

Stichting Kunst & Cultuur
oktober 2023

Zoë Zernitz

KUNST &
CULTUUR

INHOUDSOPGAVE

1

Inleiding > 4

- Aanleiding en doel van het onderzoek > 4
- Waar hebben we het over? > 5
- Waarom hebben we het hierover? > 7
- Historie > 8

2

Onderzoeksaanpak > 12

- Wat zijn randvoorwaarden voor een sterke, toekomstbestendige vereniging, stichting of informele groep? > 12
- Voor welke randvoorwaarden hebben Drentse amateurkunstgroepen de komende jaren extra ondersteuning nodig? > 12
- Welke stappen moeten K&C, haar netwerkpartners en gemeenten zetten richting een stevigere infrastructuur, die amateurkunstgroepen in die randvoorwaarden ondersteunt of voorziet (taken en rollen)? > 13
- Uitkomsten > 14

3

Randvoorwaarden voor een sterke, toekomstbestendige amateurkunstgroep > 16

- Een theoretische vraag > 16
- Geen wetenschappelijke kennis, wel hypotheses > 16
- De totstandkoming van het model > 17
- Model voor de ontwikkeling en ondersteuning van amateurkunstgroepen > 18
- Visualisatie model > 18
- Pijler Kunst (kunstzinnige inhoud) > 20
- Pijler Naoberschap (maatschappelijke oriëntatie) > 21
- Pijler Organisatie > 21

4

Ondersteuningsbehoefte van Drentse amateurkunstgroepen > 24

- De ondersteuningsbehoefte volgend uit de enquête > 25
- De ondersteuningsbehoefte volgend uit de gesprekken: de vraag achter de vraag > 25

Perspectief op een eigentijdse Drentse ondersteuningsstructuur > 28

- Huidige ondersteuningsstructuur: organisaties en regelingen > 28
- Reflectie op de huidige Drentse ondersteuningsstructuur > 31
- Aanbevelingen > 35

Samenvatting > 40

Bijlage 1: lijst van geïnterviewden > 43

Bijlage 2: SWOT-analyse > 44

Aanleiding en doel van het onderzoek

Amateurkunstgroepen, zoals muziekverenigingen, koren en schilderclubs, zijn een belangrijke voorziening voor de Drentse dorpen en steden. Ze bieden inwoners de mogelijkheid om zich cultureel te ontwikkelen en anderen te ontmoeten. Ook zijn deze groepen waardevol voor de leefbaarheid van de gemeenschap, bijvoorbeeld door de bijdrage die ze leveren aan plaatselijke evenementen en festiviteiten.

Aan het einde van de vorige eeuw was er nog een stevige, professionele ondersteuningsstructuur voor de amateurkunstverbanden op landelijk, provinciaal en lokaal niveau. Overal in Nederland en voor elke discipline was er goede ondersteuning beschikbaar. Door de jaren heen is die infrastructuur ten gevolge van bezuinigingen verschaald en op sommige plekken zelfs verdwenen. De gevolgen hiervan zijn (extra) zichtbaar geworden ten tijde van de covid-pandemie: verenigingen kregen te maken met teruglopende ledenaantallen. Sindsdien wordt circa 20% van de amateurkunstverenigingen en -stichtingen in hun bestaan bedreigd. Overheden wilden de verenigingen ondersteunen, maar merkten dat de ondersteuningsstructuur versnipperd is, en er tussen de verschillende partijen (landelijk, provinciaal en lokaal) weinig afstemming meer is.

BMC heeft in opdracht van LKCA onderzocht hoe de landelijke ondersteuningsstructuur weer verbeterd kan worden, en deed een aantal aanbevelingen. Ze adviseerde onder meer om te voorzien in meer samenwerking, afstemming en coördinatie op lokaal, provinciaal en landelijk niveau middels een integrale aanpak. De herstelgelden voor de amateurkunstgroepen die het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap beschikbaar stelde, zijn een eerste aanzet om de ondersteuningsstructuur daadwerkelijk duurzaam te versterken, en een opmaat naar een Nationaal Akkoord Amateurkunst.

Voor de provincie Drenthe heeft Stichting Kunst & Cultuur (K&C) de herstelgelden aangevraagd en ontvangen. In het plan voor de besteding van de gelden ligt de nadruk op 'naoberschap'. K&C werkt bij de uitvoering dan ook intensief samen met de lokale amateurkunstondersteuners en partners (Facet, ICO, podium Zuidhaege, CultuurKlik, de cultuurcoaches, de Drentse podia, Bond van Koren in Drenthe (BVKID), NOVA Noord, Fotobond Drenthe-Vechtdal en de Muziekbond Groningen-Drenthe). Het budget (€ 35.500) wordt in afstemming met het veld ingezet voor advies op maat-trajecten, workshops, netwerkbijeenkomsten en promotie. K&C heeft ervoor gekozen naast deze activiteiten een reflectie-onderzoek te laten uitvoeren naar de Drentse ondersteuningsstructuur voor amateurkunstgroepen.

Het doel van het reflectie-onderzoek is om 'uit te zoomen' en samen met het veld te verkennen hoe een goede ondersteuningsstructuur voor Drentse amateurkunstgroepen eruitziet. Wat zijn randvoorwaarden voor een sterke, toekomstbestendige vereniging, stichting of informele groep? Op welke randvoorwaarden ervaren Drentse groepen momenteel knelpunten? En welke stappen moeten K&C en haar netwerkpartners zetten richting een stevigere infrastructuur, die amateurkunstgroepen in de randvoorwaarden ondersteunt of voorziet?

Dit onderzoek biedt (1) een model voor de versterking van amateurkunstgroepen, verbonden aan (2) de belangrijkste knelpunten en thema's waarop momenteel ondersteuning gewenst is, en (3) concrete aanbevelingen voor de inrichting en versterking van de ondersteuningsstructuur, die de basis vormen voor een groter actieprogramma amateurkunst dat K&C de komende jaren met partners wil gaan uitrollen in Drenthe.

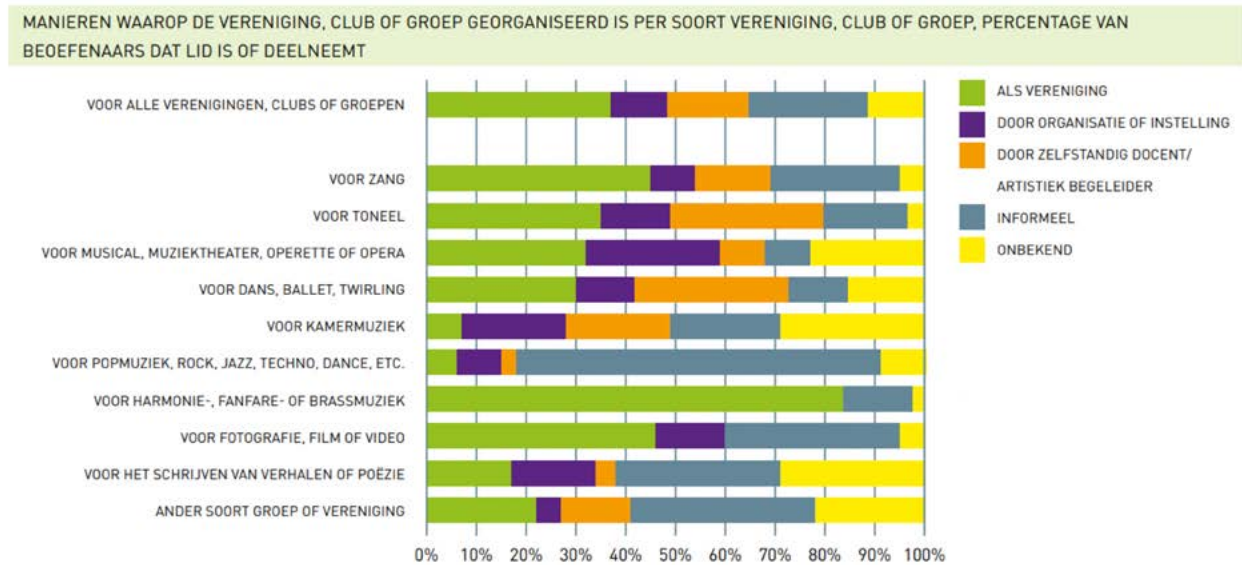
Waar hebben we het over?

Met 'amateurkunstgroepen' bedoelen we in dit onderzoek alle vormen van amateurkunst in groepsverband. Het gaat zowel om formele groepen (die via een rechtsvorm zijn georganiseerd, zoals de vereniging en stichting), als om informeel georganiseerde groepen. Uit de meest recente Monitor Amateurkunst blijkt dat 11% van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder in groepsverband aan amateurkunst doet (Neele, 2023).¹ Er is nog geen analyse gemaakt voor Drenthe, maar uit eerdere onderzoeken weten we dat dit cijfer niet tot nauwelijks varieert per provincie. Dit betekent dat in Drenthe ca. 54.000 inwoners actief zijn in een amateurkunstgroep. Of mogelijk nog iets meer, want in weinig tot niet-stedelijk gebied ligt het aandeel beoefenaars in groepsverband nog iets hoger (12-13%).

Landelijk gezien hebben verenigingen de grootste populariteit (37% van de beoefenaars in groepsverband), gevolgd door de informele groep (24%) en groepen die worden georganiseerd door een zelfstandig gevestigde docent of artistiek begeleider (17%) (Neele, 2023). In weinig tot niet stedelijk gebied zien we dat het aandeel leden van een vereniging zelfs nog iets hoger ligt (45-52%). Daar zijn – niet verrassend – minder mensen actief in een groep georganiseerd door een organisatie of instelling. Een veelgehoord geluid is dat informele groepen tegenwoordig meer in trek zijn dan verenigingen. De cijfers uit de Monitor Amateurkunst 2023 bevestigen dit beeld echter niet: "Van de beoefenaars die zich het afgelopen jaar hebben aangesloten bij een vereniging, groep of club is het afgelopen jaar 24% actief geworden binnen een groep van een zelfstandige begeleider, 20% in een vereniging, 18% in een informele groep en 9% in een groep georganiseerd door een organisatie

.....
1 Neele, A. (2023). *Kunstzinnig, creatief en muzikaal in de vrije tijd. Monitor Amateurkunst 2023*. Utrecht: LKCA. Beschikbaar: [Kunstzinnig en creatief in de vrije tijd. Monitor Amateurkunst 2023 \(lkca.nl\)](https://kunstzinnig.nl/monitor-amateurkunst-2023)

of instelling” (bron: technisch rapport Monitor Amateurkunst (concept ingezien)). De manier waarop een groep georganiseerd is, hangt vaak samen met de discipline. Zo is het aandeel verenigingen het hoogst in de harmonie-, fanfare- en brassmuziek, en organiseren groepen voor popmuziek, techno, rock, dance etc. zich in verhouding vooral als informele groep, zoals de volgende figuur laat zien:

Afbeelding afkomstig uit: *Kunstzinnig, creatief en muzikaal in de vrije tijd. Monitor Amateurkunst 2023, p. 8.*

Over informele groepen in Drenthe en groepen georganiseerd door een organisatie, instelling of zelfstandige docent/begeleider weten we cijfermatig vrijwel niets. Over de verenigingen en stichtingen zijn wel gegevens beschikbaar, namelijk uit de VerenigingsMonitor 2021 van LKCA. Op ons verzoek heeft LKCA een aanvullende analyse gemaakt van de Drentse data. Hieruit blijkt dat in Drenthe zo’n 440 verenigingen en stichtingen voor het beoefenen van amateurkunst zijn. In de monitor worden de organisatiekracht, het artistieke aanbod en de maatschappelijke oriëntatie van de formele groepen in kaart gebracht. Een vergelijking met het landelijke beeld is niet goed te maken vanwege de gebruikte onderzoeksmethode: voor de Drentse analyse werden aanvullende data gebruikt van verenigingen die zichzelf voor het onderzoek aanmeldde, terwijl voor het landelijke beeld alleen data worden gebruikt van verenigingen die voor de steekproef zijn geselecteerd. Doorgaans leveren de provinciale analyses dan positieve vertekeningen op. Dit geldt ook voor Drenthe. Echter: het thema ‘organisatiekracht’ scoort met vermoedelijk positieve vertekening toch lager dan het landelijke beeld. In Drenthe zijn in verhouding meer groepen een weinig krachtige organisatie, en minder groepen een zeer krachtige organisatie. Er is in vergelijking met het landelijke beeld sprake van sterkere daling van ledenaantallen. Al in de twee jaar voor de coronapandemie speelde dit bij 40% van de Drentse verenigingen; tijdens de pandemie kreeg de helft ermee te kampen. Verenigingen en stichtingen hebben in Drenthe net iets meer moeite om artistiek begeleiders te vinden. Vergelijkbaar met het landelijke beeld vergrijst bijna de helft (49%) van de Drentse verenigingen. Slechts 9% van de

formeel georganiseerde clubs kende verjonging. Vergrijzing speelt het sterkst voor de muziekverenigingen (58%), koren (59%) en dansverenigingen (60%). De toneelverenigingen zagen de meeste verjonging (18% verjongde) en minste vergrijzing (18%). Ook vergelijkbaar met het landelijke beeld heeft 63% moeite om bestuursleden en andere vrijwilligers te vinden (Neele en Zernitz, 2023).² Te downloaden via www.kunstencultuur.nl/over-ons/publicaties/verenigingsmonitor-2021

De andere twee thema’s, artistiek aanbod en maatschappelijke oriëntatie, vallen iets positiever uit ten opzichte van het landelijke beeld maar conform de andere provinciale analyses.

Waarom hebben we het hierover?

Waarom is het van belang te reflecteren op de ondersteuning van amateurkunstgroepen in Drenthe? Waarom is die ondersteuning überhaupt van belang?

Bijzonder hoogleraar Cultuurparticipatie en lector Kunsteducatie Evert Bisschop Boele stelt zichzelf deze laatste vraag al langere tijd. Hij plaatst zijn vraagtekens bij de term ‘herstelsteun’. Om te beginnen bij het woord ‘herstel’: dit impliceert dat we terug zouden moeten naar een situatie uit het verleden. Met deze houding neig je al snel naar conservatisme. Daarmee zouden we negeren dat de wereld verandert, dat wensen van beoefenaars veranderen en dat cultuurvormen veranderen. Als bij natuurlijke selectie ‘sterven’ bepaalde vormen uit wanneer daar geen behoefte meer aan is. En is dat een probleem? Er ontstaan vanzelf weer nieuwe en andere vormen. Hij verwijst naar het gedachtegoed van Andreas Reckwitz. Formele amateurkunstgroepen passen uitstekend in wat Reckwitz de ‘georganiseerde moderniteit’ noemt. Maar die tijd ligt achter ons. We proberen oude, georganiseerde vormen vast te houden, maar hebben weinig oog voor de nieuwe vormen die ontstaan, bijvoorbeeld voor de vernieuwing die voortkomt uit informele verbanden. Je kunt je volgens hem afvragen of herstelsteun niet uitstel van executie is.

Ten tweede zet Bisschop Boele vraagtekens bij ‘steun’ in ‘herstelsteun’: dit roept associaties op met bemoeienis van buitenaf, en kan zelfs arrogant overkomen. Hij noemt zijn eigen shantykoor, waar volgens hem niemand zit te wachten op hulp van buitenaf. Zijn koorgenoten willen zingen en verder met rust worden gelaten. Tegelijkertijd meent hij dat een ondersteuner de aangewezen persoon is om ervoor te zorgen dat groepen die dat willen in verbinding blijven met de wereld om hen heen, dat ze bij de tijd blijven en vernieuwen, dat ze in dialoog blijven met anderen. De ideale ondersteuner is volgens hem een verbinder die precies weet wat er speelt; die kan vertalen; die niet zélf iets wil bereiken, maar luistert naar de wensen van

.....
² Neele, A. en Z. Zernitz (2023). VerenigingsMonitor 2021 – Drenthe. Utrecht: LKCA.

degenen die hij/zij spreekt. Hij stelt een dialogische werkwijze voor met aandacht en respect voor wat mensen al doen.

Wat is het alternatief, wanneer we afzien van herstel? Volgens Reckwitz lopen we aan tegen de grenzen van de postmoderniteit. Conservatisme is daardoor populair, maar volgens hem niet de oplossing voor de toekomst. Wat dan wel? Een nieuw systeem ontwerpen heeft volgens Bisschop Boele geen zin – we kunnen de toekomst immers ook niet ontwerpen: “op z’n hoogst kunnen we, al luisterend en vertalend, zoeken naar vormen van ondersteuning die ons hopelijk wat invloed laten uitoefenen op de wereld van de amateurkunstgroepen”.

Samen met de amateurkunstgroepen die dat willen zoeken naar mogelijkheden voor vernieuwing, aanpassing aan de huidige tijd – niet herstellen wat er ooit was: Bisschop Boeles aanbeveling vond weerklank bij ondersteuners en beleidsadviseurs die we spraken voor dit onderzoek. Tegelijkertijd wordt regelmatig het belang genoemd van de amateurkunstgroepen die er nu zijn en die dreigen weg te vallen. Vooral in Drenthe, waar de mogelijkheden voor culturele ontwikkeling via buitenschoolse kunsteducatie en gezamenlijke kunstbeoefening al gering zijn door het wegvallen van de centra voor de kunsten (Wijn en Vinkenburg, 2023).³ Zoals we zagen in de Monitor Amateurkunst zijn amateurkunstgroepen, en met name de verenigingen, juist in niet-stedelijk gebied een belangrijke voorziening voor beoefenaars. Met het wegvallen van een vereniging, vallen kennis, een netwerk, een voorziening weg. De cijfers uit de VerenigingsMonitor laten zien dat Drentse verenigingen kampen met dalende ledenaantallen en toenemende vergrijzing; er zijn maar weinig zeer krachtige organisaties. Er is dus groei of versterking mogelijk, en – wanneer je de amateurkunstgroep als voorziening in stand wil houden en wilt innoveren – ook wel *nodig*. Deze situatie vraagt op z’n minst om een reflectie op hoe je dat zou kunnen aanpakken.

Historie

Terug naar hoe het vroeger was, lijkt niet het streven. Maar om de huidige situatie en de context van dit onderzoek goed te begrijpen, is enig inzicht in de geschiedenis van amateurkunstondersteuning wel zinvol.

Een tendens die zichtbaar is in het beleid op dit vlak, is dat het Rijk meestal leidend is en de provincie en gemeenten volgen. In de jaren ’50 begint het Rijk subsidies beschikbaar te stellen voor amateurkunstondersteuning vanuit het ideaal van volksverheffing en cultuurspreiding. Al gauw volgt de provincie Drenthe, vervolgens ook de Drentse gemeenten. Verschillende geïnterviewden in dit onderzoek benoemen

.....

³ Wijn, C., Vinkenburg, B. (2023). *Verkenning cultuurbeleid provincie Drenthe richting 2025–2028. Notitie met bevindingen*. Bureau Berenschot.

de jaren ’60, ’70 en ’80 als een bloeiende tijd voor de amateurkunst. Het aantal door de overheid gesubsidieerde instellingen voor kunstzinnige vorming neemt in die periode snel toe. Wat de groepen betreft, waren er in Drenthe verschillende sterke netwerken per discipline waarin verenigingsbestuurders elkaar ontmoetten en inspireerden. Er waren adviseurs voor alle disciplines. Zo kwamen de Provinciaal Theater Adviseurs (PTA’er) van de SKVD (voorganger van K&C) overal in de provincie om amateurtoneelverenigingen artistiek te ondersteunen: zij deden raamregie, boden lessen, maakten verbindingen met het onderwijs of andere samenwerkingspartners. Zij waren bekende gezichten in ‘het veld’ en kregen veel ondersteuningsvragen.

Rond de jaren ’90 begint het Rijk met bezuinigingen op de amateurkunst, al gauw gevolgd door de lagere overheden. K&C veranderde haar koers: het speerpunt werd talentontwikkeling met een focus op jongeren en het onderwijs. De ondersteuning van amateurkunstgroepen werd teruggebracht tot regionale algemene ondersteuning op organisatiethema’s dat inmiddels vorm krijgt als amateurkunstloket. De PTA’er verdween. Deze ontwikkeling was ook zichtbaar bij gemeentelijke centra. Het ICO kende eerst een bloeiende verenigingsondersteuning: het had een actieve rol in examens en de docenten waren veelal ook werkzaam als dirigent met actieve netwerken in het verenigingsleven en een sterke adviesrol. Die functie is nagenoeg verdwenen. Tegelijk met deze ontwikkeling vielen ook mogelijkheden voor samenspelen en optreden in muziekscholen, centra voor de kunsten, podia en jongerencentra geleidelijk aan weg. Sinds de covid-pandemie zijn de gesubsidieerde podia waar jonge popbands zich kunnen ontwikkelen op twee na allemaal verdwenen.

In 2007 werd landelijk het idee voor de cultuurcoach geboren – een combinatiefunctionaris, veelal in dienst bij een gemeente, die cultuur binnen- en buitenschools ondersteunt en stimuleert. Gemeentebesturen kiezen hoe de functie wordt ingevuld, en ondersteuning van amateurkunstgroepen behoort ook tot de mogelijkheden.

Sinds een aantal jaar neemt bij overheden, fondsen en ondersteuners de aandacht voor informele groepen toe, vanuit een toegenomen bewustzijn van het belang van diversiteit en inclusie in de cultuursector. Amateurkunstenaars met een migratieachtergrond zijn net zo vaak actief in groepsverband als amateurkunstenaars zonder migratieachtergrond, maar zij zijn veel minder vaak lid van een vereniging, en juist veel vaker actief in een informele groep (Neele, 2023). Urban is bijvoorbeeld een discipline die bijna volledig informeel is georganiseerd. Wanneer je vanuit een streven naar inclusief cultuurbeleid ook die doelgroep wilt bereiken, zullen er manieren moeten worden gevonden om informele groepen te subsidiëren en ondersteunen. Overheden, fondsen en ondersteuners zijn veelal bezig om te verkennen hoe ze dit kunnen doen. Er zijn enkele voorlopers, zoals in Drenthe de gemeente Westerveld, de provincie met haar regeling Talentontwikkeling, K&C die informele popbands ondersteunt en Facet met Urban Arts Emmen.

De coronapandemie heeft amateurkunstbeoefening in groepsverband hard geraakt. Lag het aandeel beoefenaars dat actief is in een amateurkunstgroep in 2017 nog op 41%, in 2021 was dat nog slechts 30% (Neele en Zernitz, 2021).⁴ Veel verenigingen kregen te maken met dalende ledenaantallen. Van 20% van de verenigingen is het voortbestaan sinds de pandemie onzeker. Er bleken weinig mogelijkheden om de groepen te ondersteunen; de ondersteuningsstructuur was niet alleen in Drenthe maar in heel Nederland grotendeels verdwenen. Vanuit dit besef stelde het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in 2022 1,5 miljoen euro beschikbaar voor herstelsteun aan amateurkunstgroepen en zal zij die ondersteuning continueren via het Nationaal Akkoord Amateurkunst. De contouren voor een meerjarige regeling worden momenteel uitgewerkt.

.....
⁴ Neele, A. en Z. Zernitz (2021). *Kunstzinnig en creatief in de vrije tijd. Monitor Amateurkunst 2021*. Utrecht: LKCA.

In het reflectie-onderzoek staan drie onderzoeksvragen centraal, die elk om een andere aanpak vragen. Hieronder lichten we de vragen en methode toe.

Wat zijn randvoorwaarden voor een sterke, toekomst-bestendige vereniging, stichting of informele groep?

De beantwoording van de eerste vraag steunde op een literatuurstudie gecombineerd met ontwerpend onderzoek. Dit deel van het onderzoek is theoretisch en theorievormend van karakter. We ontwikkelden een model waarmee we kunnen beschrijven hoe amateurkunstgroepen zich kunnen versterken, waarmee we onderlinge verschillen zouden kunnen begrijpen en verklaren, en waarmee we ontwikkeling van groepen zouden kunnen volgen.

De behoefte aan een dergelijk kader bleek niet alleen in Drenthe te bestaan, maar ook elders in het land. Met LKCA hebben we het voortouw genomen om het model dan ook direct samen met andere partners uit het land te ontwikkelen via een werkgroep die gelieerd is aan de herstelsteun voor de amateurkunst. Dit heeft het voordeel dat we vanuit een gedeelde taal kunnen gaan werken, waardoor we kennis, ervaring en tools landelijk makkelijker uit kunnen wisselen. Zo wil LKCA de VerenigingsMonitor aan het model aanpassen, zodat de gegevens ook één op één bruikbaar zijn voor Drenthe en andere regio's die met het model werken. De landelijke partners die bij de ontwikkeling betrokken waren, zijn Keunstwurk Friesland, Kunstloc Brabant, Cultuurgebouw Zuid-Holland, Cultuurschakel Den Haag, Cultuur Oost uit Gelderland en LKCA.

Het is belangrijk dat het model herkenbaar is voor Drenthe, en daarom doen we in dit rapport voorstellen voor een Drentse vertaling.

Voor welke randvoorwaarden hebben Drentse amateurkunstgroepen de komende jaren extra ondersteuning nodig?

Voor de beantwoording van de tweede vraag maakten we in eerste instantie gebruik van de enquête 'ondersteuning culturele organisaties' van de gemeente Assen/VDG. De enquête is uitgezet onder verenigingen en stichtingen in de hele provincie en geeft inzicht in hun ondersteuningsbehoeften.

Vervolgens legden we deze onderzoeksvraag in het kwalitatief onderzoek (als beschreven bij onderzoeksvraag 3) voor aan de geïnterviewde experts en bespraken we met hen de uitkomsten van de enquête van de gemeente Assen/VDG. Een aandachtspunt bij deze deelvraag is dat er (voor zover bekend) geen gegevens

beschikbaar zijn over de ondersteuningsbehoefte van informele groepen in de provincie Drenthe. In het kwalitatief onderzoek vroegen we naar algemene indrukken met betrekking tot die specifieke ondersteuningsbehoefte.

Welke stappen moeten K&C, haar netwerkpartners en gemeenten zetten richting een stevigere infrastructuur, die amateurkunstgroepen in die randvoorwaarden ondersteunt of voorziet (taken en rollen)?

De derde vraag werd voornamelijk beantwoord via kwalitatief onderzoek, namelijk interviews met ondersteuners, beleidsadviseurs bij gemeenten en de provincie en andere relevante betrokkenen.⁵ Deze vonden plaats in de periode maart tot juli 2023. We voerden 15 interviewgesprekken van ca. 1 uur met:

- 6 ondersteuners (zoals cultuurcoaches en adviseurs) van amateurkunstgroepen (waaronder 1 voormalig ondersteuner vanwege historische kennis)
- 3 gemeentelijke beleidsadviseurs cultuur
- 1 regisseur cultuur bij de provincie Drenthe
- 1 bijzonder hoogleraar cultuurparticipatie
- 1 bestuurslid van een bond, tevens partner in het herstelsteunproject
- 3 teamleiders/directeuren van ondersteunende organisaties, tevens partners in het herstelsteunproject

Vanwege de omvang van het onderzoek was het niet mogelijk om alle betrokkenen uit de provincie te interviewen. We hebben geprobeerd een goede afspiegeling te vinden wat betreft spreiding over de regio's, platteland en stad, en wat ondersteuners betreft zowel meer ervaren als nieuwe.⁶

We brachten samen met deze betrokkenen en via een aanvullende enquête vanuit de VDG onder beleidsadviseurs van Drentse gemeenten de huidige ondersteuningsstructuur in kaart, en bespraken sterke punten en zwaktes, kansen en belemmeringen. Deze bevindingen zijn samengevoegd in een SWOT-analyse, waarbij we ook de uitkomsten van de eerste twee deelvragen van het onderzoek betrokken. We reflecteerden op de vraag in hoeverre die randvoorwaarden in samenwerking met de huidige ondersteuningsstructuur gerealiseerd kunnen worden. De omissies of belemmeringen die we vervolgens signaleren, vormden de basis voor aanbevelingen voor een stevigere ondersteuningsstructuur.

⁵ Een overzicht van de geïnterviewde betrokkenen is opgenomen in bijlage 1.

⁶ K&C gaat graag in gesprek met relevante betrokkenen die niet zijn geïnterviewd, maar wel graag willen meepraten over het onderzoek en de uitkomsten.

Uitkomsten

Het onderzoek is uitgevoerd in afstemming met Marjelle Over, projectleider herstelsteun bij K&C. De uitkomsten van het onderzoek hebben we in een focus-groepgesprek op 25 september 2023 voorgelegd aan ondersteuners en beleidsadviseurs, ter aanvulling, toetsing en reflectie. De gecombineerde aanpak moest leiden tot bruikbare uitkomsten die zowel theoretisch als praktisch onderbouwd zijn, die recht doen aan de eigenheid van Drenthe en de huidige Drentse culturele infrastructuur, en die de basis kunnen vormen voor een provinciaal actieprogramma amateurkunst.

RANDVOORWAARDEN VOOR EEN STERKE, TOEKOMSTBESTENDIGE AMATEURKUNSTGROEP

Een theoretische vraag

Het doel van de herstelsteungelden is de versterking van amateurkunstgroepen. Ook in de regeling Pilots Nationaal Akkoord Amateurkunst is versterking van de groepen een belangrijk doel, als benoemd in H3 van het *Infoblad regeling Pilots Nationaal Akkoord Amateurkunst* (2023): “3. Amateurkunstgroepen (cultuurbeoefening in groepsverband in alle vormen) zijn vitaal en toekomstbestendig. Ze sluiten aan wat betreft artistieke inhoud en organisatievorm aan bij nieuwe manieren van cultuurbeoefening.” en “4. Amateurkunstgroepen zijn zich bewust van hun waarde en rol in de samenleving, hebben de vaardigheden en tools om deze in te zetten. Er zijn zowel in de praktijk als beleidsmatig verbindingen tussen andere domeinen (zoals welzijn, zorg, sport) en amateurkunstgroepen.”

De opvatting van K&C is dat het voor een zinvolle en doelgerichte ondersteuning van de groepen van belang is, te weten wat ‘versterking van amateurkunstgroepen’ dan precies betekent, en welke factoren aan die versterking bij kunnen dragen. Dit is in de kern een *theoretische vraag*: hoe moeten we die ‘versterking’ precies begrijpen? Welke zaken, kenmerken of ontwikkelingen hangen met die versterking samen? Wat zijn precies de randvoorwaarden voor een sterke groep? Meer inzicht in dit proces draagt bij aan een goed onderbouwde aanpak voor de ondersteuning. Deze theoretische vragen zijn vertaald in de eerste deelvraag: ‘Wat zijn randvoorwaarden voor een sterke, toekomstbestendige vereniging, stichting of informele groep?’

Geen wetenschappelijke kennis, wel hypotheses

Voor zover bekend, is er (nog) geen systematisch wetenschappelijk onderzoek gedaan naar ontwikkeling of versterking van amateurkunstgroepen, of naar factoren die het succes van een club bepalen. Een door ons aangevraagde desk research van LKCA in hun informatiebank leverde geen resultaten op. Wel voerde LKCA in 2019 een case study onderzoek uit naar succesvolle verenigingen om in kaart te

brengen wat in die gevallen de sleutels tot succes waren geweest (zie [‘Vereniging in Verandering’](#)). De uitkomsten bieden vooral tips en inspiratie voor werkwijzen, en enigszins, maar in mindere mate, systematisch inzicht in werkzame factoren.

We signaleerden dus een leemte: we weten eigenlijk nog niet (of beter: nog niet wetenschappelijk onderbouwd) hoe versterking van een amateurkunstgroep ‘werkt’. Vóór dergelijk onderzoek is uitgevoerd, moeten we het doen met hypotheses. Die hypotheses kunnen overigens goed onderbouwd zijn vanuit ervaringen in de praktijk: ervaringen van groepen zelf (zoals beschreven in ‘Vereniging in Verandering’), of van hun ondersteuners. Of hypotheses die we kunnen onderbouwen vanuit andere sectoren, zoals onderzoek naar sportverenigingen. Het model dat we hieronder beschrijven, is een hypothetisch model, gebaseerd op ervaring en informatie over vergelijkbare processen. Het model geeft de factoren weer die naar verwachting invloed hebben op hoe sterk (of zwak) een groep is. Deze factoren kunnen we ook wel ‘randvoorwaarden’ noemen. Het zou interessant zijn om het model wetenschappelijk te toetsen op juistheid en volledigheid.

De totstandkoming van het model

Het vertrekpunt voor het model vormde de vragenlijst van de VerenigingsMonitor van LKCA. In die vragenlijst heeft LKCA namelijk een groot aantal indicatoren opgenomen waarvan het impliciet veronderstelt, dat ze de kracht van een vereniging beïnvloeden. Aan de hand van deze indicatoren wordt via indexen berekend hoe ‘sterk’ een vereniging is qua organisatie, artistiek aanbod en maatschappelijke oriëntatie. De vragenlijst biedt een omvangrijke set indicatoren die bovendien redelijk stevig onderbouwd is, omdat ze mede gebaseerd is op de langer lopende verenigingsmonitor voor de sport van het Mulier Instituut en de amateurkunstverenigingsonderzoeken van Fries Sociaal Planbureau en Pyrrhula Research met Kunstloc Brabant.

We hebben de indicatoren uit de VerenigingsMonitor van LKCA op een rijtje gezet en aangevuld met indicatoren uit nieuwere vragenlijsten voor amateurkunstverenigingen: de ToekomstScan van Kunstloc Brabant en de VerenigingsScan van Keunstwurk Friesland. Het concept-model dat hiermee ontstond, legden we in een landelijke werksessie van de werkgroep ToekomstScan en LKCA voor aan een groep van circa 15 experts. Doel van de werksessie was om het model kritisch te beschouwen, aan te vullen en te wijzigen. Ook zochten we tijdens de werksessie naar goede bewoordingen en definities voor de indicatoren. Tot slot onderzochten we samen in hoeverre het model opgaat voor informele groepen, en deden we daarvoor aanvullingen en wijzigingen. Dit heeft geleid tot het verrijkte model (document opgesteld door Arno Neele (LKCA) en Zoë Zernitz (K&C)) dat we hieronder beschrijven.

Model voor de ontwikkeling en ondersteuning van amateurkunstgroepen

Alle gevonden randvoorwaarden of indicatoren kunnen we clusteren onder drie hoofdthema's of pijlers: de kunstzinnige activiteiten/inhoud (de kunst), de maatschappelijke oriëntatie of sociale functie (op z'n Drents: naoberschap), en de organisatie. Dit betekent dat er factoren zijn, die bepalen hoe sterk het kunstzinnige aanbod van een groep is; dat er factoren zijn, die bepalen hoe sterk de sociale functie van een groep is; en dat er factoren zijn, die bepalen hoe sterk de organisatie van een groep is.

Hierbij moet opgemerkt worden dat verschillende geïnterviewden aangaven dat het woord 'kunst' niet zo goed bij Drenthe past. Het heeft een verheven of elitaire connotatie: veel amateurkunstbeoefenaars zouden hun hobby niet als kunst bestempelen – 'gain kunst' dus. Voor de duidelijkheid van het model gebruiken we wel het woord 'kunst' voor deze pijler, om het te kunnen onderscheiden van de andere pijlers. Het gaat hierbij dus om het maken/beoefenen/uitvoeren van allerlei kunstzinnige vormen zoals muziek, toneel, zang, dans, schilderen etc. en alle vormen van cross-overs – de activiteit waar de groepen zich dus in de kern mee bezig houden, dat wat zij 'gewoon' doen.

Visualisatie model

We visualiseren de drie pijlers als volgt:

Een van de hypothesen van het model is dat wanneer een groep zich op één van de pijlers ontwikkelt, de andere pijlers mee-ontwikkelen. De veronderstelling is dat veranderend kunstzinnig aanbod bijvoorbeeld kan betekenen dat de organisatie anders ingericht moet worden. Of dat er meer interesse ontstaat voor maatschappelijke thema's. In de interviews met Drentse ondersteuners werd dit sterk herkend. Daarom is het model gevisualiseerd als in elkaar grijpende tandwielen. Dit betekent ook, dat wanneer een groep een vraag heeft over één pijler (bijvoorbeeld fondsenwerving onder 'organisatie'), het relevant is te kijken hoe deze vraag samenhangt met de kunstzinnige activiteiten of maatschappelijke oriëntatie van de groep. En wat een aanpassing van de kunstzinnige activiteiten of maatschappelijke oriëntatie zou kunnen betekenen voor de fondsenwerving. Het model helpt een ondersteuner daarmee ook om een eventuele 'vraag achter de vraag' in beeld te krijgen, en de groep verder te helpen vanuit een samenhangende aanpak. Uit de interviews bleek dat ondersteuners in de praktijk al vaak helpen zoeken naar de 'vraag achter de vraag', maar daarbij nog een structuur of kader kunnen gebruiken als houvast.

De kunstzinnige activiteiten en maatschappelijke oriëntatie hebben in dit model een andere status dan de organisatie-aspecten. Een amateurkunstgroep vormt zich namelijk vanuit de behoefte gezamenlijk iets kunstzinnigs te doen of om een bepaalde sociale of maatschappelijke functie te vervullen – dikwijls beide ambities gecombineerd. De organisatie is hiervan het gevolg: de organisatie is het vehikel waarmee groepen hun kunstzinnige en/of maatschappelijke doelen willen bereiken. Om deze reden is het wiel van 'organisatie' kleiner dan de andere twee wielen. Dit wil overigens niet zeggen dat deze pijler minder belangrijk is.

Hieronder werken we uit welke indicatoren onder de verschillende pijlers vallen. Dit zijn kenmerken waarop groepen zich kunnen ontwikkelen, uiteraard alleen wanneer ze dat zelf willen. De veronderstelling is dat wanneer een groep haar kunstzinnige activiteiten regelmatig vernieuwt, of wanneer zij haar artistiek begeleider faciliteert om een nascholing te doen, ze 'sterker' wordt op de pijler kunst. Of wanneer ze de kwaliteiten en het netwerk van deelnemers benut, ze een sterkere organisatie wordt. Belangrijk om nog eens te vermelden is dat we hebben geprobeerd zo volledig mogelijk te zijn, met de keerzijde dat niet alle kenmerken op alle groepen van toepassing zijn, of voor alle groepen relevant of interessant zijn. Bovendien zijn niet alle groepen zo 'consistent' als dit model veronderstelt: bij sommige wisselen de leden en artistiek begeleiders regelmatig, bijvoorbeeld. Desalniettemin kan dit model inspirerend zijn voor groepen en kan het ze helpen om kansen voor ontwikkeling te herkennen. Ten tweede kan het ondersteuners helpen te achterhalen waar de ontwikkelingsbehoefte van groepen zit en op welke aspecten hij of zij kan ondersteunen. Ook kunnen de indicatoren gebruikt worden om met behulp van monitoronderzoek te volgen hoe groepen zich op deze vlakken ontwikkelen.

Pijler Kunst (kunstzinnige inhoud)

- **Innovatie van activiteiten**
Mate waarin activiteiten worden vernieuwd (bijv. het repertoire, de manier waarop gerepeteerd wordt, etc.)
- **Diversiteit aan mogelijkheden (tonen, lessen, cursussen, repetities, etc.)**
Mate waarin de groep haar deelnemers de mogelijkheid biedt om verschillende activiteiten te doen. Zijn er naast repetities bijvoorbeeld ook lessen, workshops of mogelijkheden tot het tonen van werk?
- **Aansluiting aanbod bij wensen en verwachtingen deelnemers**
Mate waarin bij het aanbod rekening wordt gehouden met de wensen en verwachtingen van de deelnemers. Worden zij hierbij betrokken?
- **Opleiding artistiek begeleider**
Opleiding die de dirigent, regisseur, choreograaf of anderszins artistiek begeleider heeft gevolgd voor zijn vak. Ongeschoold, amateurscursussen, autodidact, mbo- of hbo-opleiding?
- **Nascholing artistiek begeleider**
Mate waarin er voor de dirigent, regisseur, choreograaf of anderszins artistiek begeleider mogelijkheden zijn om zich na te scholen, gefaciliteerd of gestimuleerd door de groep.
- **Aansluiting aanbod bij professionele kunsten / professionals**
Mate waarin de activiteiten aansluiten bij de professionele kunsten. Wordt een verbinding gezocht? Worden de professionele kunsten als inspiratie gebruikt? Wordt er samengewerkt met een professionele kunstorganisatie?
- **Benutting van inspiratiebronnen**
Mate waarin de groep inspiratiebronnen benut voor het aanbod of voor de deelnemers (bijv. samen naar een professionele uitvoering gaan, inspiratie uit de omgeving halen, etc.)
- **Voldoende instrumenten, materialen en/of apparatuur**
Mate waarin er instrumenten, materialen en/of apparatuur aanwezig zijn om de activiteiten naar tevredenheid uit te voeren.
- **Aanwezigheid artistieke visie**
Heeft de groep een visie op haar kunstzinnige activiteiten? Bijvoorbeeld op het type repertoire of het artistieke doel van de groep?

- **Mogelijkheden voor talentontwikkeling (activiteiten op verschillende niveaus)**
Mate waarin deelnemers hun talenten kunnen ontwikkelen via de activiteiten van de groep. Zijn er bijvoorbeeld activiteiten op verschillende niveaus? Speciale masterclasses of beginnersaanbod?

Pijler Naoberschap (maatschappelijke oriëntatie)

INTERN

- **Extra activiteiten voor deelnemers**
Mate waarin de groep extra sociale activiteiten organiseert voor haar deelnemers, zoals een barbecue, feestavond, excursie.
- **Aanwezigheid visie op maatschappelijke oriëntatie / sociale functie**
Heeft de groep een visie op haar maatschappelijke functie? Op haar rol in haar omgeving?

EXTERN

- **Samenwerking met partners**
Mate waarin de groep samenwerkt met externe partners, zoals andere groepen, professionals, onderwijs, welzijnsorganisaties, etc.
- **Inspanningen om speciale doelgroepen te bereiken als lid of publiek**
Mate waarin de groep zich inspent om speciale doelgroepen zoals vluchtelingen, mensen met een laag inkomen of mensen met een beperking te bereiken als lid of publiek.
- **Maatschappelijke thema's agenderen via kunstzinnige activiteiten**
Mate waarin de groep maatschappelijke thema's agendeert via haar kunstzinnige activiteiten. Bijvoorbeeld wanneer een toneelgroep een voorstelling maakt over armoede.

Pijler Organisatie

COMMUNICATIE

- **Marketing en zichtbaarheid**
Mate waarin de groep zichzelf en haar activiteiten zichtbaar maakt via digitale en gedrukte PR of andere vormen van promotie
- **Relatiebeheer gemeente en subsidiegevers**
Mate waarin de groep de relaties onderhoudt met de gemeente en eventuele (andere) subsidiegevers

FINANCIËN

- **Financiële positie**
Duiding van de financiële positie van de groep: gezond of ongezond?
- **Verschillende inkomstenbronnen**
Mate waarin de groep gebruik draait op een diversiteit aan inkomstenbronnen. Bijvoorbeeld: draait zij alleen op contributies of zijn er ook andere inkomstenbronnen?
- **De hoogte van de contributie varieert per doelgroep**
Hanteert de groep verschillende contributietarieven voor verschillende doelgroepen? Bijvoorbeeld een goedkoper tarief voor jongeren of voor mensen met een krappe beurs.
- **De hoogte van de contributie houdt rekening met intensiteit deelname**
Hanteert de groep verschillende contributietarieven in verhouding tot de intensiteit van deelname? Dus betaalt een deelnemer meer naarmate zij meer meedoet?
- **Financiële planning**
Mate waarin de groep een financieel plan voor de langere termijn heeft en in financieel opzicht vooruit kijkt.

DEELNEMERS (BIJ VERENIGINGEN ZIJN DIT DE LEDEN)

- **Ontwikkeling (aantal)**
Manier waarop het deelnemeraantal zich ontwikkelt: groei, constant of afname.
- **Werving**
Mate waarin de groep zich inzet om nieuwe deelnemers te werven
- **Deelnemers betrekken bij besluiten en andere organisatorische zaken**
Mate waarin het bestuur/de leiding deelnemers betreft bij besluiten en andere organisatorische zaken
- **Benutting kwaliteiten en netwerk deelnemers**
Mate waarin de leiding van de groep de kwaliteiten en het netwerk van de deelnemers benut bij de organisatievoering

BESTUUR/LEIDING

- **Werven bestuur/leiding**
Gemak waarmee de groep nieuwe bestuursleden/leiding vindt
- **Werven vrijwilligers**
Gemak waarmee de groep vrijwilligers vindt
- **Scholing en professionalisering**
Mate waarin het bestuur/de leiding zich op organisatorisch/bestuurlijk laat scholen en professionaliseren

- **Vernieuwing bestuur/leiding**
Gemak waarmee het bestuur van samenstelling wisselt en of het ook lukt om een divers bestuur samen te stellen.
- **Gerichte inzet/werving kennis en vaardigheden bestuur/leiding**
Mate waarin er bij de vorming/vernieuwen van het bestuur rekening wordt gehouden met de benodigde kennis en vaardigheden voor het besturen van de groep. Bijvoorbeeld: voor het voorzitterschap wordt gericht iemand geworven met bestuurlijke ervaring.
- **Aanwezigheid werkgroepen/commissies**
Mate waarin de groep organisatorische taken laat uitvoeren door werkgroepen of commissies.

BETAALDE PROFESSIONALS

- **Aantal betaalde professionals**
Het aantal betaalde professionals dat werkzaam is voor de groep (bijv. artistiek begeleiders, evt. zakelijke leiders)
- **Eerlijke betaling**
Ontvangen de ingehuurde professionals een eerlijk bedrag conform hun opleiding en aantal uren (fair pay)?

ADVIES EN BEGELEIDING

- **Op de hoogte zijn van advies- en begeleidingsmogelijkheden**
Mate waarin het bestuur/de leiding op de hoogte is van advies- en begeleidingsmogelijkheden van lokale of provinciale ondersteuners (cultuurcoach, adviseur, etc.) vrijwilligersinformatiepunten, bonden, koepels, de SESAM academie, etc.
- **Benutten advies en begeleiding**
Mate waarin het bestuur/de leiding gebruik maakt van advies of begeleiding door lokale of provinciale ondersteuners (cultuurcoach, adviseur, etc.) vrijwilligersinformatiepunten, bonden, koepels, de SESAM academie, etc.
- **Bezoeken van netwerkbijeenkomsten**
Mate waarin het bestuur/de leiding netwerkbijeenkomsten van lokale of provinciale ondersteuners, bonden of koepels bezoekt.

ONDERSTEUNINGS- BEHOEFTE VAN DRENTSE AMATEUR- KUNSTGROEPEN

Het model dat we beschreven in het vorige hoofdstuk geeft inzicht in punten waarop amateurkunstgroepen zich kunnen ontwikkelen. Wanneer de ambitie is om groepen in Drenthe te versterken middels een stevigere ondersteuningsstructuur, is het belangrijk te weten op welke punten ze zich willen ontwikkelen, en op welke vlakken ze ondersteuning nodig hebben. De tweede deelvraag van het onderzoek is daarom: 'Voor welke randvoorwaarden hebben Drentse amateurkunstgroepen de komende jaren extra ondersteuning nodig?'

Om hier zicht op te krijgen, is er met het oog op het plan voor de herstelsteungelden vanuit de gemeente Assen/Vereniging Drentse Gemeenten al in 2022 een enquête uitgezet onder Drentse culturele verenigingen en stichtingen. De vragenlijst werd bijna 160 keer ingevuld (35%). De uitkomsten zijn vervolgens aangevuld middels verdiepende interviews, en vormden een belangrijke basis voor het herstelsteunplan van K&C en partners.

Ten tweede legden we de vraag naar de ondersteuningsbehoefte voor aan de geïnterviewden. Welke behoefte signaleren zij in hun contact met de groepen? Dit leverde iets opvallends op: de ondersteuners herkenden het beeld uit de onderzoeken, zien dezelfde behoefte, maar wanneer zij gericht op die behoefte iets organiseren, komen er weinig groepen op af. Bijvoorbeeld: een brede behoefte is ondersteuning op het gebied van subsidieaanvragen en fondsenwerving. Over dit thema werd in verschillende gemeenten/regio's een informatieavond georganiseerd. Vervolgens kwamen er op verschillende plekken toch minder mensen naar de informatiebijeenkomst toe, dan je op basis van de behoefte zou verwachten. Wat is hier aan de hand? We verkennen deze discrepantie aan het einde van dit hoofdstuk.

De ondersteuningsbehoefte volgend uit de enquête

Uit de enquête van de gemeente Assen/VDG blijkt dat verenigingen en stichtingen behoefte hebben aan ondersteuning op de volgende gebieden (op volgorde van meeste naar minste behoefte):

- 1 Financiën: 75% van de verenigingen zou ondersteuning willen bij het aanvragen van subsidies.
- 2 Communicatie en promotie: 55% wil hier ondersteuning bij
- 3 Samenwerking met andere culturele organisaties: 50%
- 4 Werven van nieuwe vrijwilligers: 44%
- 5 Inhuren van culturele professionals: 33%

De punten 1, 2, 4 en 5 betreffen ondersteuningsbehoeften op de pijler 'organisatie', de 3^e gaat over kunst en 'naoberschap'. Hierbij dient opgemerkt te worden dat er in de enquête niet naar ondersteuning op andere vlakken is gevraagd, dus we krijgen geen inzicht in eventuele andere ondersteuningsbehoeften.

De ondersteuningsbehoefte volgend uit de gesprekken: de vraag achter de vraag

De ondersteuners herkennen de behoeften die uit de enquête naar voren kwamen. Het algemene beeld dat uit de interviews naar voren komt, is dat het 'draait' bij de groepen – ze bestaan en 'doen hun ding', met enthousiasme – maar dat er weinig slagkracht en professionaliteit is bij de vrijwilligersbesturen. Meerdere ondersteuners en beleidsadviseurs noemen de formele groepen over het algemeen 'weinig proactief' (er worden uitzonderingen genoemd). Het valt op dat een relatief groot aantal groepen de verschillende middelen en ondersteuningsmogelijkheden die er zijn niet lijkt te benutten, zoals fondsen en subsidies, informatiebijeenkomsten, cultuurcoaches of hulp bij fondsenwerving. Zelfs wanneer het gaat om informatiebijeenkomsten die aansluiten bij hun ondersteuningsbehoefte, zoals voorlichting over subsidieaanvragen. Een ondersteuner benoemt dit expliciet als een "mismatch" tussen de ondersteuning enerzijds, en groepen anderzijds. De vraag is, waar die mismatch in schuilt.

Meerdere ondersteuners geven aan dat de groepen zelf eigenlijk niet goed weten wat hun ondersteuningsbehoefte is, en dat het belangrijk is om "de vraag achter de vraag" op te halen. Met andere woorden: het vraagt een goed gesprek om de precieze ondersteuningsbehoefte te achterhalen. Vervolgens blijkt dit vaak een andere vraag te zijn, dan de vraag die in eerste instantie werd gesteld. Bijvoorbeeld: een verenigingsbestuur vraagt om hulp bij fondsenwerving. In het gesprek blijkt dat ze financiële problemen hebben door een teruglopend ledenaantal. Eigenlijk willen ze graag nieuwe leden aantrekken en vragen ze zich af hoe ze dat kunnen doen. Meer zichtbaarheid? Een leuk project? Nieuw repertoire? En daarmee ontstaat een andere ondersteuningsvraag: enkel uitleg over welke fondsen er zijn en hoe je een aanvraag

kunt doen, volstaat dan niet. Er is intensievere en verdergaande ondersteuning nodig om deze groep verder te helpen.

Wanneer je groepen vraagt naar hun ondersteuningsbehoefte, komen vaak als eerste 'organisatie-vragen' naar voren, blijkt uit de interviews. De ondersteuning is dan ook vaak daarop gericht: informatie over marketing en promotie, ledenwerving, fondsenwerving. Maar zoals het hierboven beschreven model veronderstelt, is de organisatie het 'vehikel' waarmee groepen aan kunst en 'naoberschap' doen. En om die laatste twee is het ze volgens de ondersteuners eigenlijk te doen. Een vraag achter de vraag lijkt vaak te betekenen: een vraag 'achter' de organisatie-vraag. Een achterliggende vraag die raakt aan de kunst (innovatie van het repertoire? Enthousiasmerende artistiek begeleider?) of aan naoberschap (hoe vergroten we de betrokkenheid van leden? Hoe verbinden we ons met ons andere organisaties?). Dit lijkt niet alleen vaak de achterliggende ondersteuningsbehoefte te zijn, maar ook datgene waar groepen enthousiast van worden. Uit de gesprekken komt naar voren dat er relatief weinig belangstelling is voor informatieavonden over organisatie-thema's, maar dat kunst en naoberschap is, waar bestuurders 'warm' van worden – dát is waar ze het voor doen.

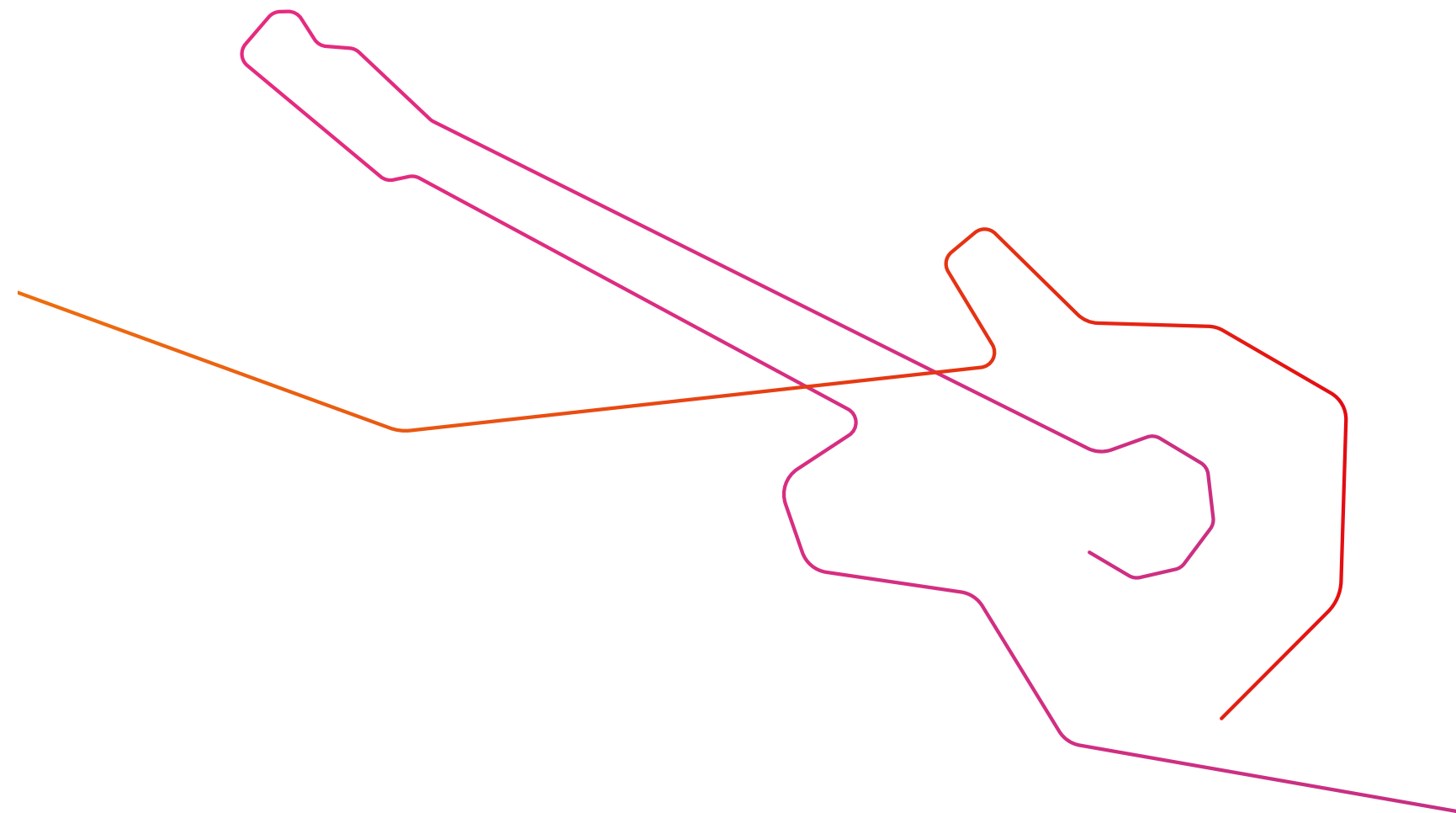
Maar dit is niet het hele verhaal. Groepen hebben ook behoefte aan ondersteuning op organisatievlak, maar vooral omdat tijd en kennis ontbreken, volgens de ondersteuners. Het gaat dan niet zozeer om advisering, maar om de praktische uitvoering, omdat daarvoor binnen de groep blijkbaar te weinig slagkracht is. Het is dan ook niet vreemd, dat groepen dankbaar gebruik maken van ondersteuners die organisatietaken van ze overnemen. De cultuurcoach in Westerveld geeft aan dat hij "bijna een PR-medewerker is" voor de verenigingen. De programmeur van Podium Zuidhaege moet voor veel groepen bijna de volledige productie regelen, inclusief kaartverkoop. En beide voorbeelden met succes. Maar ondersteuners geven aan dat ze eigenlijk geen uren hebben voor het zelf uitvoeren van organisatorische taken voor een groep, en dat ze het er (dan ook vaak vrijwillig) bij doen.

De mismatch lijkt dus meerdere kanten te hebben. Groepen geven aan hulp nodig te hebben bij organisatiethema's, en krijgen dan advies en informatie, terwijl ze behoefte hebben aan iemand die organisatietaken voor ze uitvoert. Ten tweede houdt een vraag over een organisatiethema dikwijls (ook) een andere achterliggende vraag in over kunst of naoberschap, waarover ze wél advies kunnen gebruiken, maar wat een intensief en op-maat-traject vraagt om de werkelijke ondersteunings-behoefte boven tafel te krijgen.

Daarbij komt er uit de gesprekken naar voren dat er niet alleen een inhoudelijke behoefte is, maar ook een behoefte in 'vorm' van de ondersteuning. Bestuurders van groepen doen hun werk vrijwillig, als hobby. Bijeenkomsten zijn vooral interessant als ze in de eigen gemeente (of hooguit: regio) georganiseerd worden én wanneer ze aansluiten bij het 'hobby-karakter' van de groep. Gezelligheid en ontmoeting zijn belangrijk, een drankje erbij, een informele sfeer. Een succes elders in het land

is het 'verenigingscafé': een netwerkbijeenkomst voor verenigingsbestuurders in een café. En de ondersteuner zelf is het liefst een bekende, een vertrouwd gezicht, iemand die je zo even aan kunt schieten.

Wat de informele groepen betreft, hebben we via het onderzoek alleen zicht gekregen op de ondersteuningsbehoefte van informele popbands. De huidige ondersteuning is vooral gericht op talentontwikkeling en daarmee op de kunst van de groep. Maar de ondersteuner merkt dat groepen ook hulp nodig hebben bij subsidieaanvragen (en in eerste plaats al over de subsidiemogelijkheden geïnformeerd moeten worden) en bij organisatievragen wanneer het serieuzer en daarmee ook zakelijker wordt. Een vraag is dan, hoe te formaliseren. De popbands hebben geen problemen met het vinden van repetitieruimte, maar wel met podia om op te treden. Veel podia zijn na corona weggefallen, terwijl je beter wordt als band door meters te maken op het podium.

PERSPECTIEF OP EEN EIGENTIJDSE DRENTSE ONDERSTEUNINGS-STRUCTUUR

We weten op welke aspecten amateurkunstgroepen zich – indien gewenst – kunnen ontwikkelen. We weten ook dat hun ondersteuningsbehoefte niet eenduidig is maar vaak complex, omdat verschillende aspecten van de groep (hun organisatie, kunst en naoberschap) met elkaar samenhangen. Tegelijkertijd hebben ze behoefte aan praktische hulp bij de uitvoering van organisatietaken. Wanneer het streven is om samen met de amateurkunstgroepen te werken aan versterking en ontwikkeling, zonder behoudend te zijn maar juist gericht op de toekomst, is de vraag die voorligt: hoe zou je de ondersteuning van de groepen dan (verder) in kunnen richten? Welke stappen moeten K&C, haar netwerkpartners en gemeenten zetten richting een stevigere ondersteuningsstructuur?

Om te beginnen brengen we de huidige ondersteuningsstructuur in kaart. Vervolgens benoemen we sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen. Deze bevindingen zijn samengevoegd in een SWOT-analyse in de bijlage. Op basis van deze analyse doen we aanbevelingen om 1) de basis op orde te brengen, en 2) samen te werken aan ontwikkeling van de groepen.

Huidige ondersteuningsstructuur: organisaties en regelingen

Om de huidige ondersteuningsstructuur in kaart te brengen, interviewden we betrokkenen en zetten een aanvullende enquête uit bij gemeentelijke beleidsadviseurs van gemeenten die niet via de interviews zijn bereikt. Als vormen van ondersteuning onderscheiden we personen/organisaties, regelingen, voorzieningen en eventuele andere faciliteiten. Voor alle instrumenten waar een * achter staat, geldt dat alleen formeel georganiseerde groepen er gebruik van kunnen maken. De aanvullende enquête onder beleidsadviseurs van gemeenten kende een matige respons (2 van de 8 aangeschreven gemeenten). Omdat niet alle instrumenten via desk research vindbaar zijn of niet altijd duidelijk is wat de doelgroep of inzet ervan is, is onderstaand overzicht waarschijnlijk onvolledig.

Werkgebied	Opdrachtgever	Instrument
Drenthe	Provincie Drenthe	K&C, ondersteuning amateurkunstgroepen (specifiek pop, klassiek, beeldend, dans, fondsenwerving en andere organisatorische vragen, uitvoering herstelsteunplan, Drentse Uitmaand)
		Jaarlijkse subsidie aan amateurkoren, ensembles en orkesten die op provinciale schaal een podium bieden aan amateurtalenten van diverse leeftijden*
		Podium Platteland 2.0* (verbinding cultuur en maatschappij/inclusie)
		Subsidie Talentontwikkeling (voor ondersteuning en uitdaging van o.a. kleine groepen/bands, dus ook informele groepen)
		Subsidie incidentele culturele projecten* (incidentele projecten met groot bereik)
Drenthe, Groningen		Muziekbond Groningen Drenthe (voor blaasmuziek, show, mars, percussie, marjorette/twirl en colorguard): organiseert activiteiten voor talentontwikkeling, tonen, uitwisseling voor dit type muziekverenigingen; denkt mee bij eventuele ondersteuningsvragen; organiseert muzikexamens
Drenthe		Bond van Koren in Drenthe (BVKID): Scholing en workshops ter verbetering van de muzikale prestaties van koren*
Drenthe, Groningen, Friesland		NOVA Noord: koepelorganisatie voor niet-professionele filmers. Biedt cursussen en trainingen over film
Drenthe, Overijssel		Fotobond Drenthe Vechtdal: afdeling van landelijke Koninklijke Fotobond, dat cursussen en mentoraten biedt
Drenthe, Groningen, Friesland		We the North: talentontwikkeling via netwerken, projecten en proeftuinen
Aa en Hunze	Gemeente	Cultuurcoach
		Subsidie voor muziekverenigingen, koren en toneelverenigingen (basisbedrag en bedrag per lid).*
		Subsidie voor muzikles door muziekverenigingen*
		Subsidieregeling voor kunst in relatie tot sociaal domein*
		Incidentele subsidies*
		Subsidie voor evenementen (festivals)*
		2x per jaar bijeenkomst voor verenigingen*
Assen	Gemeente	Podium Zuidhaage, centrum voor amateurkunst: locatie voor repeteren en tonen
		Welzijnsorganisatie doet brede vrijwilligersondersteuning (cultuurcoach heeft geen taak op het gebied van verenigingsondersteuning)
		Subsidie voor verenigingen*
		2x per jaar bijeenkomst voor verenigingen

Borger-Odoorn	Gemeente	Cultuurcoaches
Coevorden	Gemeente	Cultuurcoach (0.6fte, belegd bij K&C)
		2x per jaar bijeenkomst voor culturele veld
		Projectsubsidies
		Experiment buitenschools muziekonderwijs bij muziekverenigingen als opmaat naar beleid
		Vanaf 2024: uitbreiding cultuurcoach naar 1.2 fte; structurele ondersteuning buitenschools cultuuronderwijs; subsidie cultuurparticipatieprojecten; realisatie broedplaats met plek voor amateurkunst; actieve houding gemeente in ondersteuning amateurkunstgroepen
Emmen	Gemeente	Facet, ondersteuning amateurkunstgroepen: contact houden, zichtbaar maken, faciliteren podia en ondersteunen bij subsidieaanvragen
		Urban Arts Emmen
		Subsidie voor verenigingen*
Hoogeveen	Gemeente	Subsidie muziekverenigingen*
		Subsidie voor amateurkunstprojecten*
		Cultuurcoach
		Het Podium (podium voor verenigingen en oefenruimte voor bands)
		Urban Arts afdeling CultuurKlik met coaches
Meppel	Gemeente	Cultuursubsidie voor verenigingen*
Midden-Drenthe	Gemeente	Subsidie muziekverenigingen en amateurkunst (voor muziek- en zangverenigingen)*
		Subsidie voor kunst en cultuur (nieuwe projecten)
Noordenveld	Gemeente	Subsidie voor plan of activiteit*
		Cultuurcoach
Tynaarlo	Gemeente	Activiteitenbudget kunst en cultuur
		Cultuurmakersregeling* (voor professionele kunstverenigingen)
		Zichtbaarheid van verenigingen via o.a. gemeentegids, website, hal gemeentehuis en nieuwsbrief
		Cultuurcoaches (maar zonder taak voor ondersteuning amateurkunstgroepen)
Westerveld	Gemeente	Cultuurcoach
		Subsidie voor culturele projecten (ook voor informele groepen)
De Wolden	Gemeente	Incidentele subsidie i.h.k.v. culturele gemeente
		Cultuurcoach (1.1 fte) (ook voor informele groepen)
		Aparte website voor zichtbaarheid (cultureeldewolden.nl)
		Bijeenkomsten voor verenigingen

Naast deze instrumenten specifiek voor cultuur hebben de Drentse gemeenten een vrijwilligersinformatiepunt (VIP!) dat vrijwilligersorganisaties zoals verenigingen ondersteuning biedt, bijvoorbeeld via trainingen over thema's als vrijwilligers werven en besturen.

Reflectie op de huidige Drentse ondersteuningsstructuur

Het aantal personen of organisaties dat zich bezighoudt met de ondersteuning van amateurkunstgroepen in Drenthe is beperkt: het gaat naast vier bonden om K&C, Facet, Cultuurklik en Podium Zuidhaege en de gemeentelijke cultuurcoaches. Het 'veld' van ondersteuners is dus overzichtelijk, wat een kracht is, en tevens een kans. Want hoewel het een klein veld is met professionals die elkaar onderling vaak kennen, zou je momenteel niet van een 'ondersteuningsstructuur' voor amateurkunstgroepen kunnen spreken: er is weinig afstemming tussen ondersteuners over dit thema, ze vormen geen eigen netwerk en functioneren nauwelijks als een samenhangend geheel.⁷ De meeste cultuurcoaches en andere lokale ondersteuners weten dat ze amateurkunstgroepen kunnen doorverwijzen naar K&C voor algemene vragen op organisatievlak, hoofdzakelijk fondsenwerving. K&C en ondersteuners verwijzen groepen nauwelijks door naar bonden, omdat vaak niet duidelijk is wat die kunnen betekenen. Bonden weten niet altijd of er een lokale ondersteuner is, en wie dat is. K&C weet ook niet van iedere gemeente of de lokale ondersteuner een taak heeft in de ondersteuning van amateurkunstgroepen, en wat die taak precies inhoudt. Dit is niet vreemd na een periode waarin de structurele ondersteuning van de amateurkunst door bezuinigingen is afgebouwd.

Het herstelsteunplan bood een eerste aanzet om de ondersteuners te verenigen, maar die middelen zijn te beperkt om de ondersteuning goed op elkaar af te stemmen. Een andere oorzaak hiervoor vinden we in het 'fundament': er zijn geen formele afspraken over taken en rolverdeling tussen gemeenten en de provincie en er is geen gezamenlijke visie op de ondersteuning van amateurkunstgroepen. Er zijn grote verschillen tussen gemeenten in de hoeveelheid ondersteuningsmogelijkheden die zij bieden, en op popmuziek na zijn er überhaupt weinig mogelijkheden voor informele groepen. Kansrijk is dat de afstemming van beleid op amateurkunstgroepen op de agenda van het VDG-overleg staat, dat er de wens is te komen tot afspraken, en dat er in aanloop daarnaartoe vanuit de VDG een werkgroep amateurkunst is ingesteld.

Hoe problematisch is het, dat de ondersteuning niet als een netwerk functioneert? Een verenigingsbestuurder of bandleider in een gemeente met een lokale ondersteuner zal er op het eerste gezicht niet veel van merken. Als hij een vraag

.....

⁷ K&C faciliteert wel een netwerk voor cultuurcoaches voor uitwisseling en intervisie, waaronder op het terrein van amateurkunstondersteuning. Hier zijn andere amateurkunstondersteuners niet bij aangesloten.

heeft, weet hij hopelijk de cultuurcoach of K&C te bereiken. Maar zoals we eerder beschreven, vraagt het dikwijls om een goed gesprek om de vraag achter de vraag te achterhalen, en vervolgens om een intensiever begeleidingstraject om de groep te begeleiden; dan wel om ondersteuning bij de praktische uitvoering. De lokale ondersteuners die we voor dit onderzoek spraken, hebben geen uren om die begeleiding te doen. Zij hebben de rol van verbinder en moeten de groepen in zo'n vaak geval doorwijzen, en zijn daarom afhankelijk van een goed 'netwerk' van personen en organisaties waarnaar ze kunnen verwijzen. Een netwerk van mogelijkheden voor ondersteuning op organisatie-, artistiek en maatschappelijk vlak. Als dit netwerk beperkt is of niet wordt bereikt, vindt de groep uiteindelijk niet de ondersteuning die ze nodig heeft.

De mogelijkheden voor doorverwijzen zijn beperkt. K&C wordt vaak (maar niet altijd) gevonden bij vragen over plannen, subsidiemogelijkheden, samenwerkingspartners en podia, maar heeft zelf een beperkte opdracht voor de ondersteuning van amateurkunstgroepen. Provinciale of bovenregionale kansen voor ondersteuning blijven hierdoor liggen. Sommige ondersteuners kennen de SESAM Academie (advies op maattrajecten voor vrijwilligersorganisaties) om naar door te verwijzen, maar dit gebeurt in de praktijk weinig. Voor artistieke vragen zouden verenigingen doorverwezen kunnen worden naar bonden. Daar zit de expertise en het netwerk, maar tegelijkertijd zijn bonden ook vrijwilligersorganisaties die tegen dezelfde problemen aanlopen als de verenigingen zelf, zoals moeite om nieuwe bestuursleden te vinden of een zorgwekkende financiële situatie. De MGD bijvoorbeeld heeft moeite om zelf overeind te blijven. Het wegvallen van een bond zou betekenen dat er geen activiteiten meer boven verenigingsniveau worden georganiseerd (bijvoorbeeld een provinciale workshop voor hoornisten, die meerdere verenigingen tegelijk een impuls geeft), dat er minder onderlinge contacten tussen de verenigingen zullen zijn, en dat een belangrijk aanspreekpunt verdwijnt.

De pool van professionals of organisaties om te benaderen voor intensievere begeleidingstrajecten in Drenthe is beperkt. Dit is een probleem waar K&C tegenaan loopt bij de uitvoering van het herstelsteunplan: ze kan nagenoeg geen gekwalificeerde personen of organisaties vinden die intensievere ondersteuning kunnen bieden. Een kans is dat LKCA daar scholing voor aanbiedt en dat er dus mensen opgeleid kunnen worden. Maar een achterliggende vraag is, wie die intensievere ondersteuning vervolgens zou moeten betalen wanneer de herstelsteungelden wegvallen, en veel groepen zelf krap bij kas zitten.

De ondersteuning van groepen in de popmuziek vormt een uitzondering op het hierboven beschreven beeld. Hierbij is wel degelijk sprake van gestructureerde ondersteuning door personen en organisaties die als een netwerk functioneren en die een gezamenlijke werkwijze hebben, met financiële steun vanuit provincie, K&C, gemeenten en fondsen. Voor pop is de professionele netwerkorganisatie Poppunt Drenthe ingericht vanuit The Bakeshop, K&C, Podium Hoogeveen en muziekorga-

nisatie Meppel die als koepel fungeert en die zorgt voor zichtbaarheid, beurzen en samenwerking. Hiervoor zijn twee betaalde medewerkers aangesteld. Daarnaast wordt The Bakeshop als vrijwilligersorganisatie ook professioneel ondersteund door K&C. Er zijn doordachte programma's voor talentontwikkeling voor verschillende niveaus (beginnend en gevorderd), waarin (voornamelijk informele) groepen professionele ondersteuning krijgen. Zij kunnen doorgroeien van provinciaal naar internationaal niveau. Er is een sterke verbinding tussen amateur en professional: in Popsport krijgen acts bijvoorbeeld individuele coaching door professionele muzikanten. Het gaat veelal om coaching op het kunst-aspect, op muzikaal vlak.

Pop is ook een uitzondering vanwege het feit dat de ondersteuning vooral informele groepen bereikt. Deze zijn goed in beeld omdat de ondersteuners in 'het wereldje' zitten; omdat ze via concerten, contacten en sociale media de bestaande bands goed volgen en nieuwe vroegtijdig signaleren; en omdat de ondersteuners zelf op de groepen afstappen om de ondersteuningsmogelijkheden kenbaar te maken. De disciplinegerichte benadering lijkt hiervoor een sleutel tot succes.

De ondersteuning van groepen in andere disciplines dan pop maakt zich over het algemeen minder goed zichtbaar. Op gemeentelijk niveau wordt lokale ondersteuning wel zichtbaar gemaakt, maar andere ondersteuningsmogelijkheden vaak niet.⁸ K&C is begin dit jaar begonnen zichzelf kenbaar te maken als amateurkunstloket, maar heeft nog wat tijd nodig om als zodanig bekend te worden bij alle amateurkunstgroepen in Drenthe. Andersom hebben lokale ondersteuners vaak goed zicht op de (formele) groepen in hun gemeente en hoe het ermee gaat, maar is er maar in beperkte mate een provinciaal beeld. Er wordt niet systematisch informatie verzameld over het aantal groepen, hoe zij zich ontwikkelen en wat zij nodig hebben. De enquête van de gemeente Assen/VDG vormt een uitzondering. Een driejaarlijkse analyse op maat van de VerenigingsMonitor van LKCA biedt kansen om structureel cijfers te verzamelen over Drentse verenigingen en stichtingen voor amateurkunst en te monitoren hoe zij zich ontwikkelen, aan de hand van het hierboven beschreven model. Dit biedt de mogelijkheid tot een betere beleidsonderbouwing en gerichtere inzet van middelen.

Het lijken simpele stappen om de ondersteuning voor amateurkunstgroepen te verbeteren: functioneer als netwerk, bepaal een visie, stem werkwijzen op elkaar af, schakel professionals in of leidt ze op voor ondersteuning op organisatie-, kunst- en naoberschapsthema's, en maak de ondersteuningsmogelijkheden zichtbaar. Maar dat is waarschijnlijk nog niet voldoende om merkbaar en meetbaar invloed uit te oefenen op de amateurkunstgroepen, om te zorgen voor vernieuwing en aanpassing aan de huidige tijd en toekomst – de ambitie die we in de inleiding voorlegden. Uit dit

.....
⁸ Een uitzondering is bijvoorbeeld de gemeente Tynaarlo, die de ondersteuningsmogelijkheden op haar website vermeldt: [Verenigingsondersteuning \(kunst & cultuur\) | Gemeente Tynaarlo](#)

onderzoek kwam namelijk ook een aantal ‘bedreigingen’ naar voren die het behalen van de ambitie zullen bemoeilijken, en waar een oplossing voor gevonden moet worden.

Ten eerste lijkt de wil om te ontwikkelen en veranderen bij veel formele groepen niet groot. ‘Naar binnen gekeerd’, is een beschrijving van verenigingen die we vaker hoorden. Betrokkenen geven aan dat er bij verenigingen weinig bewustzijn is van hun maatschappelijke waarde, en van het belang om te ontwikkelen en innoveren. Velen hebben maar beperkt (zicht op) een ondersteuningsbehoefte en komen niet tot een adviesvraag. In lijn met Bisschop Boele kun je betwijfelen of je zo’n groep ‘ontwikkeling’ moet opleggen. Aan de andere kant moet je je afvragen, of het wenselijk is om zo’n voorziening te laten wegvallen, omdat daarmee ook kennis, ervaring en een netwerk wegvallen. Toen Cultuureducatie met Kwaliteit werd ingevoerd, speelde dezelfde discussie rond de basisscholen: er was weinig draagvlak voor cultuureducatie, weinig scholen hadden belangstelling om zich op dat vlak te ontwikkelen. Moest je ze daar wel mee lastig vallen? In de eerste vier jaar van CMK stond het vergroten van het bewustzijn van het belang van cultuur-educatie centraal, en van het belang van de verbetering van de kwaliteit ervan. Dit heeft effect gehad: inmiddels is er onder de scholen breed draagvlak voor het verbeteren van de kwaliteit van cultuureducatie en doen bijna alle Drentse scholen mee aan het CMK-programma. Scholen blijven zich ontwikkelen, blijkt uit het monitoronderzoek, maar de eerste stap was: bewustzijn. Ook bij de ondersteuning van amateurkunstgroepen zal dit in veel gevallen de eerste stap moeten zijn, vóórdat er daadwerkelijk een ondersteuningsvraag komt. Overigens zal er wel meer formatie nodig zijn om die omslag te bewerkstelligen: voor CMK was zeker 10fte aan adviseurs aanwezig bij ICO, Facet, K&C en CultuurKlik.

Een tweede bedreiging is, dat er volgens betrokkenen weinig slagkracht en professionaliteit is bij veel (formele) amateurkunstgroepen. Hebben ze wel voldoende organisatiekracht om een ontwikkeling door te maken? Om die organisatiekracht – die het vehikel is voor artistieke of maatschappelijke ontwikkeling – te helpen verbeteren lijkt extra inzet nodig, bijvoorbeeld door hulp bij de praktische uitvoering van organisatietaken (met bijvoorbeeld ‘peer teaching’) door een professioneel steunpunt. Het kan dan gaan om het vernieuwen van een website, het uitdenken van een PR-campagne voor een optreden, het maken van vlogs voor social media en dergelijke. Het is interessant om te verkennen of hierin kan worden opgetrokken met de sport en met bestaande platforms zoals Kenniscentrum Events.

Een derde bedreiging betreft recente veranderingen in de culturele infrastructuur in Drenthe, en specifiek het wegvallen van de kunstencentra, de jongerencentra en podia. Hierdoor zijn er steeds minder mogelijkheden om samen kunst te maken. In de popmuziek is al duidelijk zichtbaar dat er steeds minder nieuwe groepen ontstaan, en dat het aantal individuele acts toeneemt. Het is belangrijk niet alleen ondersteuning te bieden aan groepen die al bestaan, maar ook aandacht te hebben voor de vorming van nieuwe groepen. Hoe kan die gestimuleerd worden? Kunnen er

weer broedplekken worden gecreëerd, bijvoorbeeld specifiek voor jongeren? Naast bedreigingen zijn er momenteel ook ontwikkelingen die juist kunnen bijdragen aan het behalen van de ambitie. Het Nationaal Akkoord Amateurkunst en de pilotregeling bieden financiële middelen om de ondersteuningsstructuur te verbeteren en te experimenteren met nieuwe werkwijzen. Ook de tools en trainingen die in het kader van die regelingen ontwikkeld worden, zijn goed bruikbaar. Een andere kansrijke ontwikkeling op beleidsniveau is de voortzetting van de Sociale Agenda van de provincie met inzet op leefbaarheid en een koppeling met het sociaal domein, waarmee het ‘naoberschap’ van de groepen een impuls zou kunnen krijgen (overigens lijken verenigingen hier zelf tot nog toe weinig in geïnteresseerd).

Aanbevelingen

Een conclusie van dit reflectie-onderzoek is dat we momenteel in Drenthe nauwelijks kunnen spreken van een ondersteuningsstructuur voor amateurkunstgroepen, omdat de ondersteuning niet als samenhangend geheel functioneert. Hierdoor blijven kansen voor doorontwikkeling, professionalisering en bovenregionale samenwerking liggen. De eerste aanbevelingen zijn dan ook bedoeld om de basis op orde te brengen en zo’n structuur te vormen. Wanneer de basis op orde is kun je gezamenlijk werken aan ontwikkeling van het veld. Wanneer de ambitie is om de amateurkunstgroepen te ondersteunen bij hun vernieuwingsproces, om ze als voorziening te behouden en sterker te maken (en dat dit mogelijk is, laat de publicatie [Vereniging in Verandering \(lkca.nl\)](https://www.lkca.nl) zien), zullen nog aanvullende stappen nodig zijn. Deze aanbevelingen vermelden we bij het scenario ‘Samen werken aan ontwikkeling’.

De basis op orde

Op het basisniveau is er voor iedere groep in Drenthe goed georganiseerde professionele ondersteuning beschikbaar op kunst-, naoberschap-, of organisatie-thema’s.

- 1 Gemeenten en provincie: zorg dat er in elke gemeente een lokale ondersteuner/cultuurcoach is met een opdracht voor de ondersteuning van amateurkunstgroepen. Hij/zij fungeert als aanspreekpunt voor amateurkunstgroepen, speelt een verbindende rol en verwijst groepen bij adviesvragen door naar de juiste expert. Hij/zij heeft de ruimte om maatwerk te leveren. Maak als provincie en gemeenten formele afspraken over rollen en taakverdeling. Een voor de hand liggende richting is dat de gemeente zorgt voor een lokale ondersteuner die het eerste aanspreekpunt is, en de provincie via K&C voor het verdiepende vervolg (de doorverwijsmogelijkheden op de vlakken organisatie, naoberschap en kunst (die laatste bij voorkeur vanuit een disciplinegerichte aanpak, zie punt 5)).
- 2 K&C: verenig de lokale en provinciale ondersteuners in een netwerk. Werk een gezamenlijke visie en werkwijze uit. Een inspirerend voorbeeld hiervoor is ‘Bovenop de Toren’, waarin adviseurs voor cultuuronderwijs niet alleen een

visie maar ook een stappenplan ontwikkelden. Een dergelijke aanpak zou ook voor amateurkunstondersteuning van meerwaarde kunnen zijn.

- 3 Ondersteuners en K&C: werk (impliciet of expliciet) vanuit het model van ontwikkeling als beschreven in hoofdstuk 3. Richt je in de ondersteuning niet alleen op de organisatiekracht, maar ook op kunst en naoberschap – de aanvliegroute is de inhoud. Ga in gesprek met de groepen om te achterhalen wat hun behoefte is, waar ze naartoe willen, wat ze nodig hebben.
- 4 K&C: maak zichtbaar welke ondersteuningsmogelijkheden er zijn op het gebied van kunst, naoberschap en organisatiekracht. Onderhoud een pool van professionals die groepen kunnen begeleiden. Verken of de collectieven van kunstprofessionals hierin een rol kunnen spelen. Leid nieuwe professionals op als er omissies zijn.
- 5 K&C: verken of de disciplinegerichte benadering zoals die voor popmuziek is ontwikkeld op provinciaal niveau uitgebreid en versterkt kan worden, ter stimulering van innovatie op het artistieke vlak en voor betere ondersteuning van de informele groepen.
- 6 Gemeenten en provincie: zorg dat elke amateurkunstgroep in aanmerking kan komen voor een subsidie, ook informele groepen (dit laatste is in de gemeente De Wolden al mogelijk). Dit is belangrijk om de groepen in stand en betaalbaar te houden. Houd de aanvraagprocedure simpel. Zet de subsidie gericht in om te sturen door er zinvolle eisen aan te stellen (bijv. met betrekking tot fair practice), die ook bijdragen aan de ontwikkeling van de groep zelf. Voorbeelden van voorwaarden: één keer per jaar een gesprek met de lokale ondersteuner; één keer per jaar aanwezig bij een netwerkbijeenkomst; één keer per jaar optreden voor een specifieke doelgroep, etc.
- 7 Provincie en gemeenten: zorg via regionale samenwerking voor voldoende podia waar groepen zich kunnen tonen en broedplekken waar nieuwe (jonge) groepen zich kunnen vormen.
- 8 K&C: coördineer, verbind en vul aan. Stimuleer en ondersteun regionale samenwerking (bijvoorbeeld bijeenkomsten voor verenigingsbestuurders uit Zuid-West Drenthe) of provinciale samenwerking (bijvoorbeeld bijeenkomsten voor alle koordirigenten in Drenthe).
- 9 K&C: verkrijg structureel gegevens over amateurkunstgroepen, hun ontwikkeling en behoeften (bijvoorbeeld via een structurele analyse op maat van de VerenigingsMonitor van LKCA). Vergroot de kennis over informele groepen in Drenthe. Blijf ontwikkelingen in de provincie en elders in het land goed volgen. Gebruik deze kennis in beleid en de ontwikkeling van nieuwe programma's.

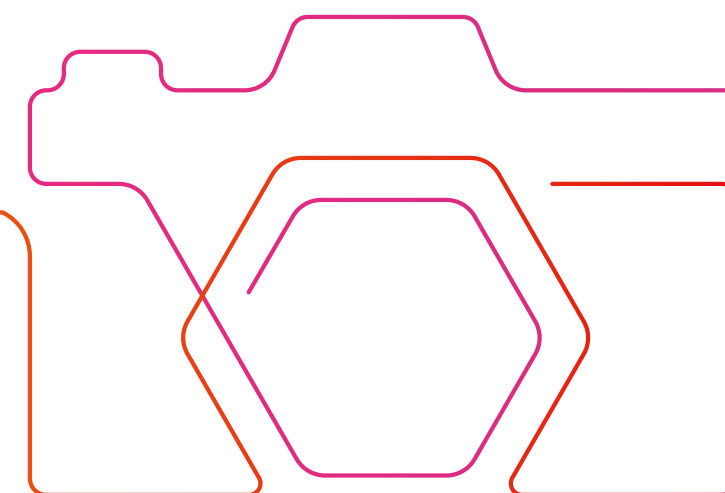
Samen werken aan ontwikkeling

Op het niveau 'samen werken aan ontwikkeling' zijn bloeiende amateurkunstgroepen het doel: zij versterken hun kunst, naoberschap en organisatiekracht (veelal via vernieuwende interacties tussen deze aspecten). Dit doen zij in nauwe samenwerking met een ondersteuningsstructuur die verbindend, ondersteunend en inspirerend is op de vlakken kunst, naoberschap en organisatiekracht, en zichzelf ook blijft ontwikkelen.

- 1 K&C, ondersteuners, provincie en gemeenten: start een campagne om het bewustzijn te vergroten van het belang van amateurkunstgroepen en het belang van ontwikkeling of innovatie. Een campagne om bestuurders en artistiek (bege)leiders van groepen enthousiast te maken om zich (verder) te ontwikkelen. Heb het hierbij niet over kunst, of het belang ervan: het is 'gain kunst', maar 'gewoon' wat ze doen – zingen, muziek maken, toneel spelen. Ga uit van een breed cultuurbegrip.
- 2 Provincie: verken met K&C en de lokale ondersteuners de mogelijkheid om een steunpunt voor amateurkunstgroepen in te richten dat helpt bij praktische ondersteuningsvragen en dat de ontwikkeling van amateurkunstgroepen aanjaagt, in aanvulling op de lokale ondersteuning. Doe dit bijvoorbeeld in samenwerking met de sport of via bestaande platforms als Kenniscentrum Events.
- 3 Rijk, provincie, gemeenten: stel een ontwikkel-/innovatiesubsidie in voor groepen waarmee zij advies-op-maattrajecten kunnen volgen, professionals kunnen inschakelen en de kans krijgen om bij voorkeur in een meerjarig traject hun organisatie, kunst en/of naoberschap te versterken.
- 4 K&C: ontwikkel inspirerende tools waarmee groepen handvatten krijgen om zich te ontwikkelen. Baseer deze tools op het model als beschreven in hoofdstuk 3. Er worden momenteel ook elders in het land tools op basis van dit model ontwikkeld (een spel door KunstLoc Brabant, een canvas door Keunswurk) die Drenthe kan benutten.
- 5 Provincie, gemeenten, K&C en ondersteuners: versterk de positie van de amateurkunstgroepen in de keten van talentontwikkeling. Kan een vereniging misschien een impuls krijgen als voorziening voor cultuureducatie (zoals in Aa en Hunze, waarbij muziekverenigingen extra subsidie krijgen voor het geven van muzieklessen)? Hoe kan de toeleiding naar de groep verbeterd worden? Zijn er voldoende mogelijkheden voor de vorming van nieuwe groepen? Verken de mogelijkheid om programma's/trajecten uit te werken voor (talent)ontwikkeling van groepen, zoals die ook voor popmuziek bestaan.
- 6 Provincie, gemeenten, K&C en ondersteuners: zoek verbindingen met het sociaal domein, zowel in beleid als in de praktijk om de maatschappelijke positie van groepen te versterken én om samen te werken aan leefbaarheid, inclusie, vitaliteit en positieve gezondheid.
- 7 K&C: ga samen met de bonden in dialoog met de opleidingen tot artistiek begeleider (bijv. orkestdirigent of koordirigent). Deze opleidingen zitten buiten de provincie. Uit de gesprekken komt naar voren dat met name de

muziekopleidingen vrij conservatief zijn. Is hier ook vernieuwing mogelijk, voor de dirigent van de toekomst? Zoek ook de samenwerking voor professionalisering van de artistiek begeleiders, bijvoorbeeld door nascholingen te organiseren. Artistiek begeleiders kunnen een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van groepen, breng ze in stelling.

- 8 Provincie en K&C: om samen met bonden op te kunnen trekken in de ondersteuning van verenigingen is het noodzakelijk om eerst de positie van de bonden zelf te versterken. Zorg ervoor dat bonden hun rol in de ondersteuning zo goed mogelijk kunnen uitvoeren en kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van verenigingen. Zij zijn nu een belangrijk aanspreekpunt. Bonden die dat nodig hebben, moeten middelen krijgen om hun organisatie op orde te krijgen en allereerst (waar gewenst) zelf te vernieuwen. De bonden zijn immers vrijwilligersorganisaties die dikwijls professionele ondersteuning kunnen gebruiken, bijvoorbeeld van een eerder aanbevolen provinciaal steunpunt.
- 9 K&C: stimuleer en faciliteer verdere professionalisering van de ondersteuners via na- en bijscholing.

SAMENVATTING

Tot de jaren '90 was er in Drenthe een professionele ondersteuningsstructuur voor de amateurkunstgroepen op provinciaal en gemeentelijk niveau.⁹ Door bezuinigingen is die ondersteuning sterk verschaald. De herstelgelden voor amateurkunstgroepen die K&C in 2022 samen met partners ontving, zijn een eerste aanzet om de ondersteuningsstructuur te herstellen. Hierbij is het streven overigens niet om terug te keren naar een situatie in het verleden, maar om samen met de amateurkunstgroepen die dat willen te zoeken naar mogelijkheden voor vernieuwing en aanpassing aan de huidige tijd. Dat dit nodig is, blijkt uit het feit dat circa 20% van de amateurkunstverenigingen momenteel in haar bestaan wordt bedreigd.

Als onderdeel van het herstelgeldenplan heeft K&C een reflectie-onderzoek uitgevoerd naar de huidige ondersteuningsstructuur. Het doel van dit onderzoek was om 'uit te zoomen' en samen met het veld te verkennen hoe een goede ondersteuningsstructuur voor Drentse amateurkunstgroepen eruitziet. In dit onderzoek stonden drie vragen centraal: wat zijn randvoorwaarden voor een sterke, toekomstbestendige groep? Op welke randvoorwaarden ervaren Drentse groepen momenteel knelpunten, wat is hun ondersteuningsbehoefte? En welke stappen moeten K&C en haar netwerkpartners zetten richting een stevigere infrastructuur, die amateurkunstgroepen in de randvoorwaarden ondersteunt of voorziet? Deze vragen zijn beantwoord via literatuuronderzoek en kwalitatief onderzoek.

Randvoorwaarden voor een sterke groep

We ontwikkelden een model waarmee we kunnen beschrijven hoe amateurkunstgroepen zich kunnen versterken en waarmee we ontwikkeling van groepen kunnen volgen. We deden dit samen met LKCA en andere provinciale en gemeentelijke steunfunctie-instellingen. Het model veronderstelt dat er drie kerneigenschappen – pijlers – zijn van een amateurkunstgroep: haar 'kunst' (de artistieke activiteiten, de inhoud), haar maatschappelijke oriëntatie of sociale functie (op z'n Drents: naoberschap), en haar organisatie (de manier waarop ze zichzelf organiseert). Aan deze drie hoofdthema's zijn in het model een groot aantal kenmerken verbonden waarop een groep zich kan ontwikkelen, bijvoorbeeld: innovatie van haar activiteiten bij 'kunst', of ze samenwerkt met andere culturele organisaties bij 'naoberschap' en of ze actief aan PR doet bij 'organisatie'.

.....
⁹ Met 'amateurkunstgroepen' bedoelen we in dit onderzoek alle vormen van amateurkunst in groepsverband, zowel formeel als informeel.

Een van de hypothesen van het model is dat kunst, naoberschap en organisatie onderling met elkaar samenhangen: wanneer een groep zich op één van de pijlers ontwikkelt, ontwikkelen de andere pijlers vaak mee. De veronderstelling is dat veranderend kunstzinnig aanbod bijvoorbeeld kan betekenen dat de organisatie anders ingericht moet worden. Of dat er meer interesse komt voor maatschappelijke thema's. Kunst en naoberschap hebben in dit model een andere status dan organisatie. Een amateurkunstgroep vormt zich namelijk vanuit de behoefte gezamenlijk iets kunstzinnigs te doen of om een bepaalde sociale functie te vervullen – dikwijls beide ambities gecombineerd. De organisatie is hiervan het gevolg: zij is het vehikel waarmee groepen hun kunstzinnige en/of maatschappelijke doelen bereiken.

Knelpunten en ondersteuningsbehoefte

Wanneer je groepen vraagt naar hun ondersteuningsbehoefte, komen vaak als eerste organisatie-hulpvragen naar voren. De ondersteuning is dan ook vooral daarop gericht: informatie en advisering over marketing en promotie, ledenwerving en fondsenwerving bijvoorbeeld. Opvallend is dat deze ondersteuningsmogelijkheden (bijv. informatieavonden) toch weinig benut worden. Er lijkt een 'mismatch' op te treden, die meerdere oorzaken heeft.

Zo geven groepen aan hulp nodig te hebben bij organisatiethema's, en krijgen advies en informatie, terwijl ze veelal behoefte hebben aan iemand die organisatietaken voor ze uitvoert, omdat daarvoor de slagkracht ontbreekt.

Ten tweede houdt een vraag over een organisatiethema vaak een andere achterliggende vraag in: dikwijls eentje die raakt aan de kunst (innovatie van het repertoire?) of aan naoberschap (hoe vergroten we de betrokkenheid van de leden?). Deze vragen om een intensiever op-maat-adviestraject. Kunst en naoberschap lijken ook datgene waar groepen enthousiast van worden. Uit de gesprekken komt naar voren dat er relatief weinig belangstelling is voor informatieavonden over organisatiethema's, maar dat kunst en naoberschap is, waar bestuurders 'warm' van worden – dát is waar ze het voor doen.

Tot slot komt er uit de gesprekken naar voren dat er ook een behoefte is in de 'vorm' van de ondersteuning. Bestuurders van groepen doen hun werk vrijwillig, als hobby. Bijeenkomsten zijn vooral interessant als ze in de eigen gemeente (of hooguit: regio) georganiseerd worden en wanneer ze aansluiten bij het gezelligheidskarakter van de groep.

Een ondersteuningsstructuur voor amateurkunstgroepen

De huidige ondersteuning voor amateurkunstgroepen wordt verzorgd door een overzichtelijke groep professionele ondersteuners met her en der goede netwerken

en waardevolle projecten. Desalniettemin kunnen we nauwelijks spreken van een ondersteuningsstructuur voor amateurkunstgroepen, omdat de ondersteuning niet als samenhangend geheel functioneert. Zo zijn er grote verschillen tussen gemeenten in ondersteuningsmogelijkheden en hoeveelheid fte; is er weinig afstemming tussen ondersteuners lokaal, provinciaal en bij bonden; en zijn de mogelijkheden voor intensievere begeleidingstrajecten (vooral op kunst-vlak) beperkt. Hierdoor blijven kansen voor doorontwikkeling, professionalisering en bovenregionale samenwerking liggen. De ondersteuning van popgroepen vormt hierop een uitzondering, waarvan de sleutel tot succes onder meer in de disciplinegerichte benadering lijkt te schuilen.

Een eerste stap is om de basis op orde te brengen en te zorgen voor goede ondersteuningsmogelijkheden voor iedere groep in Drenthe. Onder andere door betere afstemming en samenwerking tussen de ondersteuners (bijvoorbeeld in een netwerk), duidelijke afspraken over taakverdeling tussen gemeenten en de provincie en het zichtbaar maken en uitbreiden van ondersteuningsmogelijkheden op kunst-, organisatie- en naoberschapvlak, kun je met relatief weinig ingrijpen zorgen voor een samenhangende ondersteuningsstructuur.

Is je ambitie echter om samen met groepen te werken aan *ontwikkeling, vernieuwing, aanpassing aan de huidige tijd*, dan zijn meer ingrepen nodig. Ten eerste omdat de wil om te ontwikkelen bij veel groepen niet groot lijkt, evenmin als hun slagkracht. Dit vraagt om het stimuleren van draagvlak. Ten tweede omdat de positie van de amateurkunstgroep in de keten van culturele ontwikkeling bedreigd wordt: door de verschraling van de buitenschoolse cultuureducatie is de aanwas van jonge leden beperkt. Ook zijn de mogelijkheden om nieuwe groepen te vormen met het wegvallen van de kunstencentra en jongerencentra geminimaliseerd. Wil je samen met amateurkunstgroepen werken aan toekomstbestendige ontwikkeling en vernieuwing, dan bevelen we onder andere aan om een bewustzijns campagne te starten, een steunpunt voor praktische ondersteuning in te stellen, innovatie-subsidies voor intensievere advies-op-maattrajecten beschikbaar te stellen en de positie van de amateurkunstgroepen in de keten van talentontwikkeling te versterken.

BIJLAGE 1

Lijst van geïnterviewden

Overzicht van geïnterviewde betrokkenen en datum van het gesprek:

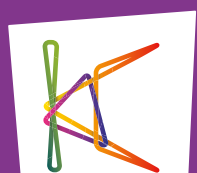
Naam	Functie	Organisatie	Datum gesprek
Maarten Ton	Beleidsadviseur	Gemeente Assen	25 april 2023
Leander Breen	Cultuurcoach	Gemeente Westerveld	24 mei 2023
Klaasje Everts	Beleidsadviseur	Gemeente Aa en Hunze	20 juni 2023
José Rheinholdt-Dekker	Beleidsadviseur	Gemeente Hoogeveen	16 mei 2023
Sanne Gras	Regisseur Cultuur	Provincie Drenthe	9 mei 2023
Evert Bisschop Boele	Bijzonder hoogleraar Cultuurparticipatie	Hanze/EUR	19 april 2023
Wytze de Vries	Directeur	Cultuurzaam	28 maart 2023
Ellen van Roosmalen	Adviseur	K&C	28 maart 2023
Anna Abdulova	Programmeur en adviseur	Podium Zuidhaege	25 april, 24 mei 2023
Greetje Kuipers	Adviseur Cultuurparticipatie	Facet	31 mei 2023
Rineke Marwitz	Teammanager Samenleving	Facet	31 mei 2023
Gerrit Jan Rutgers	Teamleider CultuurKlik	Cultuurklik	21 juli 2023
Jan Stam	Adviseur pop	K&C	24 mei 2023
Cor Blankenstijn	Secretaris	MGD	30 juni 2023
Simone Koelman	Cultuurcoach	Gemeente Coevorden, K&C	5 juli 2023

Aanwezig bij focusgroepbijeenkomst op 25 september 2023:

Naam	Functie
Rineke Marwitz	Teammanager Samenleving Facet
Klaasje Everts	Beleidsmedewerker Cultuur gemeente Aa en Hunze
John de Vegt	Beleidsmedewerker Cultuur gemeente Coevorden
Cor Blankenstijn	Secretaris Muziekbond Groningen en Drenthe
Andre Arends	Directeur Podium Zuidhaege
Anna Abdulova	Programmeur/ Communicatie Podium Zuidhaege
Sanne Gras	Beleidsmedewerker Cultuur Provincie Drenthe
Simone Koelman	Cultuurcoach Coevorden
Marieke Vegt	Directeur Cultuurzaam
Jan Stam	Adviseur Popmuziek Stichting Kunst & Cultuur
Gerrit Jan Rutgers	Teamleider Cultuurklik
Ellen van Roosmalen	Adviseur Projecten Stichting Kunst & Cultuur
Inge Poppinga	Projectondersteuner Stichting Kunst & Cultuur (notulist)

SWOT-analyse

Sterktes: • ‘Overzichtelijk’ veld (ons kent ons) • Op veel plekken is er lokale ondersteuning • Thema staat op de agenda van het VDG-overleg • Veel kennis en ervaring aanwezig bij ondersteuners, die soms al jaren voor de doelgroep werken, daarnaast ook jonge aanwas bij ondersteuners en vernieuwende ideeën • Er is zicht op de ondersteuningsbehoefte van verenigingen en stichtingen dankzij het onderzoek vanuit de VDG	Zwaktes: • Geen formele afspraken over taken en rolverdeling tussen gemeenten en provincie, geen gezamenlijke visie op ondersteuning amateurkunstgroepen • Geen provinciale opdracht voor ondersteuning amateurkunstgroepen. K&C heeft daardoor geen ‘warm’ netwerk (meer) in de amateurkunstgroepen-sector (m.u.v. popmuziek en ondersteuning fondsenwerving). Provinciale of bovenregionale kansen voor ondersteuning blijven liggen. • Weinig afstemming tussen ondersteuners over dit thema; K&C, als uitvoerder van het herstelplan, wordt niet altijd gevonden. • Grote verschillen tussen gemeenten in beleid voor amateurkunstgroepen; in sommige gemeente is de ondersteuning mager • Subsidieaanvragen vaak te ingewikkeld • Ondersteuners bij gemeenten of steuninstellingen hebben in veel gemeenten te weinig uren voor de ondersteuning • Ondersteuning richt zich vaak op organisatiekracht-aspecten en niet (in eerste instantie) op de inhoud (artistiek aanbod of maatschappelijke oriëntatie). Lokale ondersteuners hebben op die twee gebieden weinig expertise. • Bonden of koepels worden lang niet altijd gevonden. • Ondersteuning is weinig zichtbaar bij amateurkunstgroepen (uitzondering is pop en...) • Stand van zaken amateurkunstgroepen Drenthe is niet in vastgelegd: hoeveel zijn het er, hoe gaat het, hoe ontwikkelen ze zich • Met uitzondering op het terrein van popmuziek is er weinig ondersteuning en subsidie beschikbaar voor informele groepen • In Drenthe zelf zijn weinig professionele (proces) begeleiders voor amateurkunstgroepen beschikbaar voor intensievere maatwerktrajecten.
---	---

KUNST &
CULTUUR